

**Medunarodni akcioni plan
o starenju (MIPAA),
Madrid 2002. godine**

Međunarodni akcioni plan o starenju (MIPAA), Madrid 2002. godine

Naslov:

Međunarodni akcioni plan o starenju (MIPAA), Madrid 2002. godine

**Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
Bosne i Hercegovine**

Trg BiH br.1, Sarajevo, BiH

Tel.: (+387) 33 206 655

Fax.: (+387) 33 206 655

Email: ljudprav@mhr.gov.ba

Podržano od UNFPA

Maršala Tita 48/IV, Sarajevo, BiH

Tel: (+387) 33 563 715

Fax: (+387) 33 552 330

Štampa i priprema: FLAX d.o.o., Sarajevo

Tiraž: 230

Sadržaj

Uvod	5
II. Preporuke	10
A. Prioritetno usmjerenje I: Starije osobe i razvoj	10
Tema 1: Aktivno sudjelovanje u društvu i razvoju	10
Tema 2: Rad i starenje radne snage.....	12
Tema 3: Ruralni razvoj, migracija i urbanizacija.....	15
Tema 4: Pristup znanju, obrazovanju i obuci.....	17
Tema 5: Međugeneracijska solidarnost.....	19
Tema 6: Iskorjenjivanje siromaštva	20
Tema 7: Sigurnost prihoda, socijalna zaštita/socijalna sigurnost i prevencija siromaštva	22
Tema 8: Vanredne situacije	23
B. Prioritetno usmjerenje II:	
Produženje zdravlja i blagostanja u starijoj dobi	26
Tema 1: Promoviranje zdravlja i blagostanja tokom cijelog života	27
Tema 2: Univerzalan i ravnopravan pristup uslugama zdravstvene zaštite	30
Tema 3: Starije osobe i HIV/AIDS	34
Tema 4: Obuka davalaca usluga njege i zdravstvenih stručnjaka	35
Tema 5: Potrebe za mentalnim zdravljem kod starijih osoba	36
Tema 6: Starije osobe i invalidnost	37
C. Prioritetno usmjerenje III: Osiguravanje pozitivnih okruženja koja pogoduju starijim osobama	39
Tema 1: Stambeni prostor i životna sredina	40
Tema 2: Briga i podrška za njegovatelje	42
Tema 3: Zapostavljanje, zlostavljanje i nasilje	45
Tema 4: Predodžba povezana uz fenomen starenja	46
III. Implementacija i praćenje	48
Djelovanje države	48
Međunarodno djelovanje	49
Istraživanje.....	52
Globalno praćenje, revidiranje i ažuriranje.....	52

Međunarodni akcioni plan o starenju (MIPAA), Madrid 2002. godine

Uvod

Međunarodni akcioni plan o starenju, usvojen je na prvoj Svjetskoj skupštini o starenju u Beču i više od 20 proteklih godina je predstavljao osnovu filozofije i aktivnosti u oblasti starenja, kako su s nastajale i razvijale se ključne inicijative i politike. Pitanjima ljudskih prava starijih osoba bavio se, 1991. godine i dokument *Principi Ujedinjenih nacija o skrbi za starije osobe*, koji je pak dao osnovne smjernice u području nezavisnosti, društvenog sudjelovanja, skrbi, samoispunjenja i dostojanstva.

U dvadesetom smo vijeku doživjeli pravu revoluciju dugovječnosti. Prosječni životni vijek pri rođenju se od 1950. godine produljio za 20 godina, te sada iznosi 66 godina, a očekuje se da će se do 2050. produljiti za još 10 godina. Ovakav demografski trijumf i brzi rast broja stanovnika u prvoj polovini 21. vijeka znači da će se broj osoba starijih od 60 godina povećati sa oko 600 miliona u 2000., na gotovo 2 milijarde u 2050. godini, dok se predviđa da će udio osoba starijih od 60 godina u ukupnoj populaciji globalno uzevši, porasti sa 10 posto u 1998. godini na 15 posto u 2025. Ovo će povećanje biti najveće i najbrže u zemljama u razvoju. Očekuje se da će se u ovim zemljama populacija starijih osoba tokom sljedećih 50 godina učetrostručiti. U Aziji i Latinskoj Americi će, od 1998. do 2025. godine udio osoba koje se klasificiraju kao starije porasti sa 8 na 15 procenata. Iako se predviđa da će ovaj udio u Africi porasti sa svega 5 na 6 procenata u istom periodu, očekuje se da će se potom, u periodu od 2025. do 2050. udvostručiti. U Subsaharskoj Africi u kojoj se nastavlja borba s pandemijom HIV/AIDS-a, kao i s ekonomskim i socijalnim problemima, ovaj će procenat biti upola manji. U Evropi će se udio starijih osoba u periodu od 1998. do 2025. godine povećati s 20 na 28 procenata, a u Sjevernoj Americi sa 16 na 26 posto. Takva globalna demografska transformacija ima izuzetne posljedice na svaki aspekt života pojedinaca, zajednice, države, ali i na međunarodnom planu. Promijenit će se svaki od aspekata života ljudskog roda: društveni, ekonomski, politički, psihološki i duhovni.

Rezultat ovakve izuzetne demografske tranzicije koja se upravo odvija bit će da će do sredine ovog stoljeća stari i mladi imati jednak udio u svjetskom stanovništvu. Globalno uzevši, očekuje se da će se udio osoba u dobi od 60 godina između 2000. i 2050. udvostručiti, odnosno porasti s 10 na 21 posto, dok će se udio djece smanjiti za trećinu, sa 30 na 21 posto. U nekim razvijenim zemljama i zemljama u tranziciji, broj starijih osoba već premašuje broj djece, a stope

nataliteta padaju ispod razine proste reprodukcije. U nekim od razvijenih zemalja će do 2050. godine biti dva puta više starijih osoba negoli djece. U razvijenim se zemljama očekuje da će se prosjek od 71 muškarca na 100 žena povećati na 78. U manje razvijenim regijama, broj starijih žena nije u tolikoj mjeri veći od broja starijih muškaraca s obzirom da su spolne razlike u očekivanom životnom vijeku, općenito uzevši, manje. Postojeći omjer među spolovima u zemljama u razvoju iznosi 88 muškaraca na 100 žena među populacijom u dobi od 60 ili više godina, a predviđa se da će se do sredine ovog vijeka taj broj malo smanjiti, te pasti na 87.

U zemljama u razvoju starenje stanovništva postaje jedno od najvažnijih pitanja, s obzirom da se procjenjuje da će ove zemlje u prvoj polovini dvadeset prvog vijeka starjeti velikom brzinom. Očekuje se da će udio starijih osoba do 2050. godine porasti sa 8 na 19 procenata, dok će udio djece pasti sa 33 na 22 procenta. Ovakva demografska promjena po pitanju resursa predstavlja veliki izazov. Iako su razvijene zajednice uspjele starjeti postupno, i one se suočavaju sa izazovima koji proizlaze iz veze između starenja stanovništva i nezaposlenosti te održivosti penzijskog sistema, dok se zemlje u razvoju suočavaju s izazovom istovremenog razvoja i starenja stanovništva.

Među razvijenim i zemljama u razvoju postoje i druge značajne demografske razlike. Danas tako u razvijenim zemljama uvjerljivo najveći dio starijih osoba živi u područjima koja su označena kao urbana, dok većina starijih osoba u zemljama u razvoju živi u ruralnim područjima. Demografska predviđanja sugeriraju da će do 2025. godine, 82 posto stanovništva razvijenih zemalja živjeti u urbanim područjima dok će manje od polovine stanovništva zemalja u razvoju živjeti u tim područjima. U zemljama u razvoju je udio starijih osoba u ruralnim područjima veći negoli u urbanim. Iako su potrebna dodatna istraživanja veze između demografskog starenja i urbanizacije, trendovi nam sugeriraju da će u budućnosti u ruralnim područjima brojnih zemalja u razvoju udio starog stanovništva biti veći negoli u urbanim.

Značajne razlike između razvijenih i zemalja u razvoju postoje i u smislu vrste domaćinstava u kojima žive starije osobe. U zemljama u razvoju veliki dio starijih osoba žive u višegeneracijskim domaćinstvima. Ove različitosti ukazuju da će se politika i aktivnosti na ovom planu razlikovati između razvijenih i zemalja u razvoju.

Grupa unutar starije populacije koja raste najbrže jesu najstarije stare osobe, odnosno osobe koje imaju 80 i više godina. U 2000. godini je ovih, najstarijih starih, bilo 70 miliona, a smatra se da će se njihov broj u narednih 50 godina povećati za više od pet puta.

Starijih žena je više negoli starijih muškaraca, a njihov broj se povećava što su stariji. Stoga prioritet za djelovanje i politiku svugdje u svijetu mora biti i situacija u kojoj se nalaze starije žene. Uvažavanje različitog učinka starenja na žene i muškarce je sastavni dio za osiguravanje pune jednakosti između žena i muškaraca i za kreiranje djelotvornih i efikasnih mjera za razrješenje ovog pitanja. Stoga je od izuzetne važnosti osigurati uvođenje rodno osviještenog pristupa u sve politike, programe i zakonodavstvo.

Neophodno je, proces globalnog demografskog starenja, integrirati u šire okvire razvoja. Politike koje se odnose na demografsko starenje zaslužuju detaljno ispitivanje iz perspektive razvoja šireg životnog toka kao i iz perspektive društva, pri čemu se u obzir moraju uzeti skorije globalne inicijative i vodeća načela utvrđena na glavnim konferencijama i samitima Ujedinjenih nacija.

Međunarodni akcioni plan o starenju iz 2002. godine poziva na promjenu stajališta, politika i prakse na svim razinama i u svim sektorima, kako bi se mogao ispuniti ogromni potencijal starenja u dvadeset i prvom vijeku. Mnoge starije osobe stare u sigurnosti i dostojanstvu, te su osnažene za društveno sudjelovanje unutar vlastite porodice, ali i unutar svojih zajednica. Cilj Međunarodnog akcionog plana je da osigura, da ljudi svugdje budu u mogućnosti starjeti u sigurnosti i dostojanstvu te da kao punopravni građani nastave sudjelovati u svojim društvima. Uzimajući u obzir da se temelji zdrave i ispunjene starosti postavljaju još u ranoj dobi u životu, ovaj Plan bi trebao predstavljati praktični instrument kojim bi se donositeljima odluka pomoglo da se fokusiraju na glavne prioritete u svezi sa starenjem, kako pojedinaca, tako i demografskim starenjem stanovništva. Uzimaju se u obzir opće, zajedničke karakteristike prirode starenja i izazova koje ono postavlja, kreirane su konkretne preporuke koje je potrebno prilagoditi velikom broju različitih okolnosti u svakoj od zemalja pojedinačno. Plan u obzir uzima brojne različite stadije razvoja i tranzicije koje se odvijaju u raznim regijama, kao i međusobnu ovisnost svih zemalja u globaliziranome svijetu.

Društvo namijenjeno svim starosnim grupama, što je bila i tema 1999. godine kao Međunarodne godine starih osoba sastoji se od četiri dimenzije, a to su: cjeloživotni razvoj pojedinca; međugeneracijski odnosi; uzajamna veza između demografskog starenja stanovništva i razvoja; i situacije u kojoj se nalaze starije osobe. Međunarodna godina starih osoba je pomogla u razvijanju i podizanju svijesti, unapređenju istraživanja i političkog djelovanja širom svijeta, uključujući i nastojanja da se pitanje starenja uključi u sve sektore te se razviju integralne mogućnosti namijenjene svim fazama života.

Kroz glavne konferencije i samite Ujedinjenih nacija te posebne sesije Generalne skupštine kao i procese naknadnog praćenja utvrđeni su ciljevi i obaveze

na svim nivoima namijenjeni unapređenju ekonomskih i socijalnih uslova za sve ljude. Utvrđeni ciljevi i obaveze predstavljaju kontekst u koji se moraju smjestiti konkretni doprinosi i interesi starijih osoba. Implementiranjem njihovih odredaba će se starijim osobama omogućiti da u cijelosti doprinose i u jednakoj mjeri kao i ostali imaju koristi od razvoja. Međunarodni akcioni plan o starenju iz 2002. godine sadržava značajan broj tema koje se odnose upravo na ove ciljeve i obaveze, a to su:

- Puno ostvarenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda za sve stare osobe;
- Ostvarivanje sigurnog starenja što uključuje i cilj iskorjenjivanja siromaštva u staroj dobi, a temelji se na Principima Ujedinjenih nacija o skrbi za starije osobe;
- Osnaživanje starijih osoba kako bi u cijelosti i djelotvorno sudjelovali u ekonomskom, političkom i društvenom životu, uključujući i generiranje prihoda i dobrovoljni/volonterski rad;
- Osiguravanje mogućnosti za individualni razvoj, samoispunjenje i blagostanje kroz cijeli život jednako kao i u kasnoj životnoj dobi kroz, npr. mogućnosti cjeloživotnog učenja i sudjelovanja u zajednici, uzimajući pri tome u obzir da starije osobe ne predstavljaju jedinstvenu, homogenu grupu;
- Osiguravanje potpunog uživanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, te građanskih i političkih prava osoba i uklanjanje svih oblika nasilja i diskriminacije prema starijim osobama;
- Obavezivanje na poštovanje ravnopravnosti spolova među starijim osobama kroz, između ostalog, uklanjanje spolne/rodne diskriminacije;
- Priznavanje ključne važnosti porodica, međusobne međugeneracijske ovisnosti, solidarnosti i reciprociteta za socijalni razvoj;
- Osiguravanje zdravstvene zaštite, podrške i socijalne zaštite starijih osoba, uključujući preventivnu i rehabilitativnu zdravstvenu skrb;
- Osiguravanje partnerstva između vlada, civilnog društva, privatnog sektora i samih starijih osoba u provođenju Međunarodnog akcionog plana u djelo;
- Korištenje naučnih istraživanja i ekspertize i realiziranje potencijala tehnologije kako bi se fokusiralo na, između ostalog, socijalne i zdravstvene kao i implikacije koje starenje ima na pojedinca, posebno u zemljama u razvoju;
- Uzimanje u obzir stanja procesa starenja kod starosjedilaca, jedinstvenih okolnosti u kojima se nalaze i potrebe pronalaženja načina na koji se može osigurati da se u donošenju odluka koje imaju direktan utjecaj na njih same čuje i njihov glas.

Za stvaranje društva inkluzivnog za sva životna doba, u kojem starije osobe sudjeluju u cijelosti i bez diskriminacije, a koje se zasniva na osnovama jednakosti, neophodno je promoviranje i zaštita svih ljudskih prava i temeljnih sloboda, uključujući i pravo na razvoj. Borba protiv dobne diskriminacije i pro-

moviranje dostojanstva starijih osoba je pak osnova za osiguravanje poštovanja koje starije osobe zaslužuju. Za postizanje društva namijenjenog svim životnim dobima važna je promocija i zaštita svih ljudskih prava. U tom smislu se stoga, kroz sveobuhvatan i djelotvoran dijalog mora njegovati, naglašavati i poticati recipročni odnos između i unutar generacija.

Preporuke za djelovanje su organizirane u skladu s tri prioriteta usmjerenja, a to su: starije osobe i razvoj; produženje zdravlja i blagostanja i u starijoj dobi; i osiguravanje pozitivnog okruženja koje će osiguravati podršku. Na razmjeru u kojoj stare osobe žive sigurnim životom snažno utječe napredak koji se postiže na ova tri plana: Prioritetna su usmjerenja utvrđena kako bi se njima rukovodilo u izradi i implementaciji politika, a kako bi se ostvario konkretni cilj – uspješno prilagođavanje svijetu koji stari, u kojem se uspjeh mjeri u smislu socijalnog razvoja, unapređenja kvalitete života starijih osoba i održivosti različitih, formalnih i neformalnih sistema čime se snaži i kvaliteta blagostanja kroz cijelo trajanje života.

Neophodno je pitanja starenja ugraditi u globalne planove i programe. Potrebna su usklađena nastojanja kako bi se ostvario širi i ujednačen pristup integriranju ovog pitanja u politike. Zadaća je stoga starenje povezati s drugim okvirima socijalnog i ekonomskog razvoja i ljudskih prava. I dok će se konkretne politike razlikovati od zemlje do zemlje i od regije do regije, demografsko starenje stanovništva predstavlja univerzalnu silu koja ima moć da oblikuje budućnost u jednakoj mjeri u kojoj to čini i globalizacija. Stoga je neophodno uzeti u obzir sposobnost starijih osoba da doprinesu društvu preuzimajući vodstvo ne samo na planu poboljšanja vlastitoga stanja nego i društvu u cijelosti. Promišljanja usmjerena ka budućnosti pozivaju nas da prihvatimo potencijale populacije koja stari kao osnovu budućeg razvoja.

II. Preporuke

A. Prioritetno usmjerenje I: Starije osobe i razvoj

Starije osobe moraju biti ravnopravni sudionici u procesu razvoja, kao i ravnopravno uživati u njegovim blagodatima. Niti jednom pojedincu ne smije biti uskraćena mogućnost da uživa blagodati razvoja. Utjecaj starenja stanovništva na socijalno-ekonomski razvoj društva, u kombinaciji sa socijalnim i ekonomskim promjenama koje se događaju u svim zemljama, stvara potrebu za urgentnom akcijom, kako bi se osigurala trajna integracija i osnažila starija populacija. Nadalje, migracija, urbanizacija, prelazak sa većih na manje i mobilnije obitelji, nedostatak pristupa tehnologiji koja promovira nezavisnost i druge socijalno-ekonomske promjene, mogu starije osobe marginalizirati u odnosu na osnovne tokove razvoja, oduzimajući im svrsishodnu ekonomsku i socijalnu ulogu i slabeći njihove tradicionalne izvore podrške.

I dok od razvoja korist mogu imati svi sektori društva, trajan legitimitet procesa zahtijeva uvođenje i održavanje politika koje osiguravaju jednaku raspodjelu koristi od ekonomskog rasta. Jedan od principa Deklaracije iz Kopenhagena o socijalnom razvoju i Programa akcije koji su usvojeni na Svjetskom samitu o socijalnom razvoju, jeste da vlade trebaju stvoriti okvir kroz koji bi ispunile odgovornost koju imaju prema sadašnjim i budućim generacijama, osiguravanjem jednakosti među generacijama. Štaviše, Milenijumski samit je potvrdio dugoročni imperativ iskorjenjivanja siromaštva i ispunjenja socijalnih i humanitarnih ciljeva, utvrđenih na svjetskim konferencijama 1990-ih godina.

Pažnju zaduženih za donošenje odluka zaokupirala je istovremena potreba za prilagođavanjem učincima koje stvara starenje radne snage i istovremenim povećanjem radne produktivnosti i konkurentnosti ali i osiguranjem održivosti sistema socijalne zaštite. Potrebno je implementirati, gdje je to prikladno, višedimenzionalne strategije reforme, kako bi se sistemi postavili na čvrste finansijske osnove.

Tema 1: Aktivno sudjelovanje u društvu i razvoju

Društvo za sve životne dobi predstavlja cilj koji starijim osobama pruža mogućnost da nastave davati svoj doprinos društvu. Kako bi se ovaj cilj postigao, neophodno je otkloniti sve ono što starije osobe isključuje ili ih diskriminira. Socijalni i ekonomski doprinos starijih osoba proteže se i izvan okvira njihovih ekonomskih aktivnosti. Oni često igraju ključnu ulogu u obiteljima i zajednici. Starije osobe daju izuzetno vrijedan doprinos koji se ne mjeri u ekonomskom

smislu: briga o članovima obitelji, produktivan egzistencijalni rad, održavanje domaćinstva i dobrovoljne aktivnosti u zajednici. Štaviše, ovakve njihove uloge doprinose pripremi buduće radne snage. Treba prepoznati sve ove vidove doprinosa, uključujući i one koje se odnose na neplaćeni rad osoba svih životnih doba, a naročito žene, u svim sektorima.

Sudjelovanje u društvenim, ekonomskim, kulturnim, sportskim, rekreacijskim i volonterskim aktivnostima, također doprinosi rastu i održanju osobnog blagostanja. Organizacije starijih osoba važno su sredstvo koje omogućava njihovo društveno sudjelovanje, kroz zalaganje za i promociju višegeneracijskih odnosa.

Cilj 1: Priznavanje socijalnog, kulturnog, ekonomskog i političkog doprinosa starijih osoba.

Aktivnosti

- Osigurati puno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih ljudskih sloboda, unapređenjem implementacije konvencija o ljudskim pravima i drugih instrumenata koji se odnose na ljudska prava, naročito u borbi protiv svih oblika diskriminacije;
- Priznavati, poticati i podržavati doprinos starijih osoba u porodicama, zajednicama i ekonomiji;
- Osigurati mogućnosti, podršku i programe poticanja starijih osoba da sudjeluju ili nastave sudjelovati u kulturnom, ekonomskom, političkom i socijalnom životu i cjeloživotnom učenju;
- Pružiti informacije i osigurati pristup kojim se olakšava sudjelovanje starijih osoba u uzajamnoj samopomoći, međugeneracijskim grupama u zajednici te mogućnosti za realizaciju njihovog punog potencijala;
- Stvoriti okruženje koje omogućava volonterski rad ljudi svih životnih doba kroz javno priznavanje, te poticati sudjelovanje starijih osoba koje imaju malo ili nimalo pristupa koristima koje proizlaze iz volonterskog angažmana;
- Promovirati javno prihvaćanje šire kulturološke, socijalne i ekonomske uloge i trajnog doprinosa starijih osoba cjelokupnom društvu, što podrazumijeva i njihov neplaćeni rad;
- Prema starijim osobama treba postupati s poštivanjem i dostojanstvom, bez obzira na njihovu nesposobnost ili invaliditet ili neko drugo stanje i treba ih cijeniti bez obzira na njihov ekonomski doprinos;
- Uzeti u obzir potrebe starijih osoba i poštovati pravo na dostojanstven život u svim životnim stadijima;
- Promovirati pozitivan stav poslodavaca u smislu uočavanja produktivnog kapaciteta starijih radnika, kako bi bili skloniji njihovom trajnijem

zapošljavanju, te promovirati svijest poslodavaca o njihovoj vrijednosti, kao i samosvijest starijih osoba na tržištu rada;

- Promovirati strategije građanskog i kulturnog sudjelovanja, kako bi se borili protiv socijalne izoliranosti i tako podržali osnaživanje starijih osoba.

Cilj 2: Sudjelovanje starijih osoba u procesima odlučivanja na svim nivoima

Aktivnosti

- U procesima odlučivanja na svim nivoima, u obzir treba uzeti potrebe i interese starijih osoba;
- Poticati uspostavljanje organizacija starijih osoba na svim nivoima, ukoliko one već ne postoje, koje bi, između ostalog, zastupale starije osobe u procesima odlučivanja;
- Poduzeti mjere kako bi se omogućilo potpuno i ravnopravno sudjelovanje starijih osoba, naročito starijih žena, u procesima odlučivanja na svim nivoima.

Tema 2: Rad i starenje radne snage

Starijim bi osobama trebalo omogućiti nastavak rada koji donosi prihod, koliko god dugo oni to žele i mogu ga produktivno obavljati. Nezaposlenost, zaposlenost na mjestima koje ne odgovaraju stečenim kvalifikacijama i rigidnost tržišta rada često to onemogućavaju, umanjujući tako mogućnosti pojedinaca i lišavajući društvo njihove energije i vještina. Implementacija obaveze iz Deklaracije iz Kopenhagena o socijalnom razvoju, koja se odnosi na promoviranje cilja pune zaposlenosti, upravo je iz tih razloga od temeljnog značaja, jednako kao i strategije i politike navedene u Programu akcije sa Svjetskog samita i dodatne inicijative koje za cilj imaju rast zaposlenosti, a koje su preporučene na posebnoj 24. sjednici Generalne skupštine. Postoji potreba da se na radnim mjestima pojača svijest o korisnosti zadržavanja starije radne snage.

U zemljama u razvoju i zemljama čije su ekonomije u tranziciji, većina osoba koje su sada starije i još uvijek rade, angažirana je u neformalnoj ekonomiji u kojoj su im uskraćeni adekvatni radni uslovi i socijalna zaštita koju pruža formalni sektor. Očekivani životni vijek u mnogim razvijenim zemljama i zemljama u tranziciji, premašuje utvrđenu propisanu dob za odlazak u penziju. Štaviše, u ovim zemljama, zbog smanjenja stope nataliteta, sve manje osoba pristupa tržištu rada, a ovaj trend često prati i starosna diskriminacija. Zbog opadanja broja mladih ljudi koji pristupaju tržištu rada, starenja radne snage i tendencije ranog umirovljenja vjerovatno će se pojaviti nedostatak radne snage. U ovom kontekstu su od ključnog značaja politike kojima se produžava radna sposobnost, kao

što su novi radni aranžmani fleksibilnog penzioniranja, prilagodljivi radni uslovi i stručna rehabilitacija za starije osobe s invaliditetom, te omogućavanje starijim osobama da kombiniraju svoja plaćena zaposlenja sa drugim aktivnostima.

Posebno je potrebno razmotriti faktore koji utječu na status starijih žena na tržištu rada treba posebno razmotriti, a naročito one koji utiču na plaćeni rad žena, uključujući i niske plaće, zastoje u izgradnji karijere zbog prekida radnog angažmana, porodične obaveze i njihovu mogućnost da zarade veće penzije i ostvare druge izvore sredstava u penziji. Nepostojanje politike koja bi djelovala u korist porodice, a odnosila se na organizaciju rada može ove poteškoće dodatno dodatno pogoršati. Siromaštvo i niski prihodi koje ostvaruju žene tokom njihovog radnog vijeka, često mogu dovesti do stanja siromaštva u starijoj dobi. Integralni cilj Međunarodnog akcionog plana jeste postizanje ravnoteže u smislu starosne raznolikosti i ravnopravnosti spolova na radnom mjestu.

U postizanju cilja - zapošljavanja za sve, treba uočiti da trajno zaposlenje starijih radnika ne mora umanjiti mogućnosti zapošljavanja mladih osoba i može osigurati kontinuirani i vrijedan doprinos u poboljšanju rezultata koje postiže ekonomija jedne zemlje i dati rezultate koji su od koristi za sve članove društva. Ukupno uzevši, ekonomija može profitirati i iz drugih planova za korištenje iskustava i znanja starijih radnika, koji podrazumijevaju da oni obučavaju mlađe i novopridošle radnike.

Tamo gdje je moguć nedostatak radne snage potrebno je uvesti velike promjene u postojećoj strukturi poticaja kako bi se veći broj radnika potaknuo da dobrovoljno odgode svoje puno umirovljenje i nastave raditi, bilo kao zaposlenici na određeno ili pola radnog vremena, bilo kao zaposlenici na puno radno vrijeme. Prakse i politike upravljanja ljudskim resursima bi trebale u obzir uzeti i pozabaviti se nekim od specifičnih potreba starijih zaposlenika. Možda će biti potrebne i odgovarajuće prilagodbe u radnom okruženju i u radnim uslovima, kako bi se osiguralo da stariji radnici posjeduju znanje, zdravlje i kapacitet ostati u radnom odnosu do svoje starije dobi. Time se sugerira poslodavcima, radničkim organizacijama i osoblju zaduženom za ljudske resurse da obrate više pažnje na nove primjere iz domaće i međunarodne prakse, koje mogu pomoći očuvanju i produktivnom realiziranju starijih radnika u okviru radne snage.

Cilj 1: Mogućnosti zapošljavanja svih starijih osoba koje žele raditi

Aktivnosti

- Postaviti rast zaposlenosti u samo središte makroekonomskih politika, na primjer, kroz osiguravanje da politike tržišta rada budu usmjerene ka ubrzanju visoke stope rasta produktivnosti i zaposlenosti, a na dobrobit svih generacija;

- Omogućiti starijim osobama da nastave raditi koliko god dugo to žele i mogu;
- Poduzeti mjere na povećanju sudjelovanja radno sposobnog stanovništva na tržištu rada, te umanjiti rizik od isključenja ili stanja ovisnosti o drugima kasnije u životu. Podršku ovoj aktivnosti treba osigurati kroz implementaciju politika, kao što su: pojačano sudjelovanje starijih žena; održive usluge zdravstvene zaštite vezane za zaposlenje s naglaskom na prevenciju, unapređenje sigurnosti i zdravlja vezanog uz profesiju, kako bi se održala radna sposobnost; pristup tehnologijama, cjeloživotno učenje, trajna edukacija, obuka na radnom mjestu, profesionalna rehabilitacija i fleksibilne mogućnosti umirovljenja; te nastojanje da se nezaposlene osobe i osobe sa invaliditetom reintegriraju na tržište rada;
- Posebne napore treba uložiti kako bi se povećala stopa sudjelovanja žena i ugroženih grupa kao što su dugotrajno nezaposlene osobe i osobe sa invaliditetom, čime se smanjuje rizik od njihove kasnije isključenosti ili stanja ovisnosti;
- Promovirati inicijative samozaposlenja kod starijih osoba, između ostalog, poticanjem razvoja malih poduzeća i osiguravanjem dostupnosti kredita za starije osobe, bez diskriminacije, naročito spolne;
- Pomoći starijim osobama koje se već angažirane na aktivnostima u neformalnom sektoru, poboljšanjem njihovih prihoda, produktivnosti i uslova rada;
- Ukloniti starosne barijere na formalnom tržištu rada, promoviranjem zapošljavanja starijih osoba i sprječavanjem raznih problema s kojima se prilikom zapošljavanja suočavaju stariji radnici ;
- Na odgovarajući način promovirati nov pristup umirovljenju koji u obzir uzima potrebe zaposlenika i poslodavaca, naročito primjenom principa fleksibilnih politika i praksi koje se odnose na umirovljenje. Moguće mjere za postizanja ovog cilja mogu uključivati smanjenje poticaja i pritisaka na rani odlazak u penziju i uklanjanje prepreka za rad nakon stjecanja prava na penziju;
- Prepoznati i uspostaviti sistem odgovornosti i brige za sve veći broj zaposlenika koji pored toga brinu i o starijim članovima porodice, osobama sa invaliditetom i osobama sa hroničnim oboljenjima, kao i zaraženim HIV-om/ oboljelim od AIDS-a, razvijanjem, između ostalog, politika u korist porodice i spolne ravnopravnosti, a koje za cilj imaju usklađivanje obaveza na poslu i onih koje se odnose na pružanje skrbi.
- Ukloniti prepreke za nastavak rada nakon stjecanja prava na penziju, na primjer, zaštitom stečenih prava na penziju, sprječavanjem da na prava na invalidske i zdravstvene beneficije utječe odgađanje umirovljenja;
- Promovirati nove radne aranžmane i inovativne radne prakse, usmjerene na održavanje radnih sposobnosti i zadovoljavanje potreba radnika koji stare, između ostalog i uspostavljenjem programa pomoći zaposlenicima;

- Podržati radnike u donošenju osnovanih odluka o mogućem zdravstvenom, finansijskom i drugim utjecajima duže pripadnosti radnoj snazi;
- Promovirati realističnu sliku sposobnosti starijih radnika i njihovih mogućnosti, ispravljanjem štetnih stereotipa o starijim radnicima ili onima koji se kao takvi žele zaposliti;
- (n) U procesima davanja odobrenja za nova poslovna udruživanja, donosioci odluka ili kreatori politika trebaju uzeti u obzir interese starijih radnika, tako da oni ne budu suočeni sa većim poteškoćama, niti podložni umanjeњу beneficija ili gubitku zaposlenja od svojih mlađih kolega.

Tema 3: Ruralni razvoj, migracija i urbanizacija

U mnogim zemljama u razvoju i zemljama čije su ekonomije u tranziciji, starije stanovništvo je, zbog odlaska mladih odraslih ljudi iz tog područja, karakteristika seoskih područja. Starije osobe u tom slučaju mogu ostati bez tradicionalne podrške porodice ili čak bez adekvatnih finansijskih sredstava. Politike i programi koji se odnose na poljoprivrednu proizvodnju i osiguravanje hrane, u obzir moraju uzeti implikacije demografskog starenja seoskih područja. Ekonomski su naročito nezaštićene žene u seoskim područjima, posebno kada je njihova uloga ograničena na rad u smislu podizanja porodice bez naknade koje na taj način, u smislu podrške i preživljavanja postaju ovisne o drugima. Starijim osobama u seoskim područjima u razvijenim zemljama i zemljama s ekonomijom u tranziciji, često nedostaju osnovne usluge, a nedovoljni su i ekonomski i resursi zajednice.

Unatoč ograničenjima legalnih međunarodnih migracija, na međunarodnom je nivou došlo do povećanja migracijskih kretanja. U zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijama u tranziciji, ekonomska pomoć, uključujući pomoć od djece koja žive u inostranstvu, za starije je osobe često od vitalnog značaja, a putem njih je od značaja i za njihove zajednice i lokalnu ekonomiju. Kako međunarodni migranti iz ranijih decenija stare, neke vlade traže načine da pomognu starijim migrantima.

Urbana područja su općenito manje sklona očuvanju tradicionalne proširene porodične mreže i sistemu reciprociteta nego što su to seoska područja. Stariji migranti iz seoskih u urbana područja u zemljama u razvoju, su često suočeni sa nedostatkom socijalnih mreža, a u gradovima im nedostaje i infrastruktura podrške, što može dovesti do njihove marginalizacije i isključenja u društvu, naročito ako su oboljeli ili invalidi. U zemljama koje su historijski sklone migracijama iz sela u grad i ekspanziji nedovoljno razvijenih gradova, dolazi do porasta populacije siromašnih starijih ljudi. U zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijama u tranziciji, urbano okruženje za starije migrante često predstavlj

jaju pretrpana naselja, gubitak ekonomske nezavisnosti, loša fizička i socijalna skrb od članova porodice koji moraju zarađivati novac izvan svog doma.

Cilj 1: Poboljšanje uslova života i infrastrukture u ruralnim područjima

Aktivnosti

- Jačanje kapaciteta starijih poljoprivrednika, kroz trajni pristup finansijskim i infrastrukturnim uslugama i procesu obuke u korištenju novih i naprednijih poljoprivrednih tehnika i tehnologija;
- Poticati uspostavljanje i revitalizaciju malih preduzeća, pružanjem novčanih sredstava i pomoći projektima koji stvaraju dobit i seoskim kooperativama/zadrugama, te diversifikacijom ekonomskih aktivnosti;
- Poticati razvoj lokalnih finansijskih usluga, mikrokreditnih shema i mikrofinansijskih institucija, u seoskim područjima kojima to nedostaje, kako bi se potaknula ulaganja;
- Promovirati obrazovanje odraslih, obuku i prekvalifikaciju u seoskim i udaljenim područjima;
- Uvezati stanovništvo u seoskim i udaljenim područjima u strukturu ekonomije i društva koji se temelje na znanju;
- Osigurati da se u seoskim i udaljenim područjima u obzir uzimaju prava starijih žena, odnosno prava na ravnopravan pristup i kontroliranje ekonomskih resursa;
- Potaknuti adekvatne mjere socijalne zaštite/socijalne sigurnosti za starije osobe u seoskim i udaljenim područjima;
- Osigurati jednak pristup osnovnim socijalnim uslugama za starije osobe u seoskim i udaljenim područjima.

Cilj 2: Ublažavanje marginalizacije starijih osoba u seoskim područjima

Aktivnosti

- Osmisliti i implementirati programe i pružiti usluge koje pomažu održavanju nezavisnosti starijih osoba u seoskim područjima, kao i starijih osoba sa invaliditetom;
- Potaknuti i jačati mehanizme tradicionalne podrške zajednice u seoskim područjima;
- Pomoć usmjeriti na starije osobe u seoskim područjima koje nemaju rodbinu, naročito starije žene koje su suočene sa dužom starošću i koje često na raspolaganju imaju daleko manje resursa;
- Prioritet dati jačanju položaja starijih žena u seoskim područjima, kroz osiguravanje pristupa finansijskim i uslugama infrastrukture;

- Unaprijediti inovativne mehanizme podrške u seoskim područjima, i zajednicama, uključujući one koji potiču razmjenu znanja i iskustava među starijim osobama.

Cilj 3: Integracija starijih imigranata u njihovim novim zajednicama

- Poticati uspostavu mreža socijalne podrške namijenjenih starijim migrantima;
- Osmisliti mjere pomoći starijim migrantima kako bi se održala njihova ekonomska i zdravstvena sigurnost;
- Razviti mjere u zajednicama poput uspostavljanje centara za starije osobe kako bi se spriječio niz negativnih posljedica urbanizacije;
- Potaknuti izgradnju stambenih objekata kojim se promovira međugeneracijski suživot, gdje je to kulturološki prihvaćeno i gdje to zahtijeva pojedinac;
- Pomoći obiteljima da dijele smještaj sa starijim članovima obitelji koji to žele;
- U skladu sa domaćim zakonom i gdje je to adekvatno, razviti politike i programe koji omogućuju integraciju starijih imigranata u socijalni, kulturni i politički život zemalja - njihovih novih odredišta i poticati na poštovanje tih imigranata;
- Ukloniti jezične i kulturološke prepreke u pružanju javnih usluga starijim migrantima.

Tema 4: Pristup znanju, obrazovanju i obuci

Obrazovanje predstavlja najznačajniji temelj aktivnog i ispunjenog života. Na Milenijumskom samitu je preuzeta obaveza da se osigura da do 2015. sva djeca završavaju osnovnu školu. Društvo koje se zasniva na znanj, zahtijeva uspostavu politika koje omogućavaju cjeloživotni pristup obrazovanju i obuci. Trajno obrazovanje i obuka osnova su osiguranja produktivnosti kod pojedinaca i cijele populacije.

U zemljama u razvoju je trenutno veliki broj osoba koje se približavaju starosti, a posjeduju minimalnu pismenost, što ograničava njihove mogućnosti zarađivanja za život, te tako može utjecati na njihovo zdravlje i blagostanje. Cjeloživotno je učenje u svim zemljama preduslov za sudjelovanje starijih osoba u procesu zapošljavanja.

Mjesto rada u kojem je prisutna raznolika starosna distribucija stvara okruženje u kojem pojedinci mogu razmjenjivati iskustva, znanja i vještine. Ovakva se vrsta međusobne obuke može formalizirati kroz kolektivne ugovore i politiku, ili pak postojati kao neformalna praksa.

Starije osobe koje se suočavaju s tehnološkim promjenama, bez dodatne su naobrazbe suočene sa otuđenjem. Veći pristup obrazovanju u mlađoj dobi je od koristi

u kasnijoj dobi, ali i u suočavanju sa tehnološkim promjenama. Unatoč takvom pristupu, u mnogim su područjima svijeta i dalje visoke stope nepismenosti. Tehnologija se može iskoristiti kako bi se ljudi približili jedni drugima i kako bi se na taj način doprinijelo smanjenju marginalizacije, usamljenosti i segregacije između generacija. Prema tome, potrebno je poduzeti mjere koje starijim osobama omogućavaju pristup, sudjelovanje i prilagođavanje tehnološkim promjenama.

Obuka, prekvalifikacija i obrazovanje su važne determinante sposobnosti radnika da provodi i prilagođava se promjenama radnog mjesta. Tehnološke i organizacijske promjene mogu učiniti da vještine i znanja koja radnik posjeduje postanu zastarjele i uvelike obezvrijediti njegovu dugogodišnje prethodno stečeno radno iskustvo. Potrebno je staviti veći naglasak na pristup znanju, obrazovanju i mogućnostima obuke za starije pripadnike radne snage. Ove osobe se često suočavaju sa većim poteškoćama u prilagođavanju tehnološkim i organizacijskim promjenama nego mlađi radnici, a naročito kad se uzme u obzir široko rasprostranjena upotreba informacijske tehnologije.

Cilj 1: Jednakost u mogućnostima pristupa obrazovanju, obuci i prekvalifikaciji, kao i uslugama stručnog usmjeravanja i zapošljavanja tokom života.

Aktivnosti

- Do 2015. godine postići 50 postotno povećanje stopa pismenosti odraslih osoba, a posebno žena, te jednak pristup osnovnom i daljem obrazovanju za sve odrasle osobe;
- Poticanje i promoviranje obuke u stjecanju vještina - pismenosti, matematičke pismenosti i tehničkih vještina za starije osobe i radnu snagu koja stari, uključujući i specijaliziranu pismenost i obuku iz vještina rada sa računarima za starije osobe s invaliditetom;
- Implementirati politike i unaprijediti pristup obuci i prekvalifikaciji za starije radnike te ih poticati da stečena znanja i vještine nastave koristiti i nakon penzioniranja;
- Osigurati da blagodati novih tehnologija, posebno informacijsko-komunikacijskih tehnologija budu na raspolaganju svima, uzimajući pri tome u obzir potrebe starijih žena;
- Razvijati i distribuirati lako razumljive informacije kako bi se starijim osobama pomoglo da na djelotvoran način odgovore na tehnološke zahtjeve u svakodnevnom životu;
- Poticati kreiranje kompjuterskih tehnologija te štampanih i audio materijala koji u obzir uzimaju promjene u fizičkim sposobnostima i kapacitetu vida starijih osoba;

- Poticati dalja istraživanja kako bi se na kvalitetan način utvrdili odnosi između obuke i produktivnosti te se tako jasno pokazala korist koju od kontinuirane obuke i obrazovanja starijih osoba imaju i poslodavci i zaposleni;
- Podići svijest poslodavaca i radničkih organizacija o značaju prekvalifikacije starijih radnika, posebice žena.

Cilj 2: Puno korištenje potencijala i stručnosti osoba svih životnih doba, uzimajući u obzir prednosti koje donosi veće iskustvo koje stječemo s godinama.

Aktivnosti

- Razmotriti mjere usmjerene ka punom korištenju potencijala i stručnosti starijih osoba u obrazovanju;
- Unutar programa obrazovanja osigurati mogućnost razmjene znanja i iskustava između generacija, uključujući i korištenje novih tehnologija;
- Omogućiti starijim osobama da djeluju kao mentori, posrednici i savjetnici;
- Poticati i pružiti podršku tradicionalnim i netradicionalnim oblicima aktivnosti uzajamne pomoći među generacijama, uz jasnu perspektivu ravnopravnosti spolova u obitelji, susjedstvu i zajednici;
- Poticati starije volontere da ponude svoje vještine i znanja u svim područjima aktivnosti, a posebice u području informacijskih tehnologija;

Tema 5: Međugeneracijska solidarnost

Solidarnost među generacija na svim nivoima – unutar porodice, zajednica i država – je ključna za postizanje društva za sve životne dobi. Solidarnost je, pored toga, i glavni preduvjet socijalne kohezije i temelj formalnih sistema socijalne zaštite te neformalnih sistema skrbi. Promjene demografskih, društvenih i ekonomskih okolnosti zahtijevaju prilagođavanje penzionih te sistema socijalne sigurnosti, zdravstvene i dugoročne skrbi kako bi se mogao održati ekonomski rast i razvoj i osigurati adekvatno i djelotvorno zadržavanje prihoda i pružanje usluga.

Na nivou porodice i zajednice, međugeneracijske su veze od koristi svima. Usprkos geografske mobilnosti i drugih pritisaka savremenog života koji ljude može razdvojiti i držati razdvojenima, veliki broj ljudi u svim kulturama tokom cijelog života održava bliske veze sa svojim porodicama. Ove veze funkcioniraju u oba smjera, tako starije osobe često u znatnoj mjeri daju finansijski doprinos i što je veoma važno doprinose obrazovanju i brizi o svojim unucima i drugim srođnicima. Svi sektori društva, uključujući i vlade bi za cilj trebali imati jačanje ovih veza. Važno je međutim u obzir uzeti da življenje s mlađim generacijama nije uvijek i najbolja i opcija koju starije osobe preferiraju.

Cilj 1: Jačanje solidarnosti kroz jednakost i reciprocitet među generacijama.

Aktivnosti

- Unapređenje razumijevanja procesa starenja kao pitanja o kojemu se mora brinuti cijelo društvo, kroz obrazovanje javnosti ;
- Razmotriti revidiranje postojećih politika kako bi se osiguralo da one njeguju međugeneracijsku solidarnost i na takav način promoviraju socijalnu koheziju;
- Razvijati inicijative koje za cilj imaju unapređenje i promoviranje uzajamne, produktivne razmjene znanja među generacijama, fokusirajući se pri tome na starije osobe kao na društveni resurs;
- Maksimiziranje mogućnosti za održavanje i unapređivanje međugeneracijskih odnosa u lokalnim zajednicama, između ostalog, kroz omogućavanje i podršku sastancima namijenjenim svim dobnim skupinama i izbjegavanje generacijske segregacije;
- Uzimanje u obzir potrebe za razrješavanjem specifične situacije u kojoj se nalazi cijela generacija ljudi koji se paralelno moraju brinuti za svoje roditelje, vlastitu djecu i unuke;
- Promoviranje i jačanje solidarnosti među generacijama i uzajamne podrške kao ključnog elementa socijalnog razvoja;
- Inicirati istraživanje o prednostima i nedostacima različitih aranžmana življenja za starije osobe, uključujući zajednički život s porodicom i samostalno življenje, u različitim kulturama i okruženjima.

Tema 6: Iskorjenjivanje siromaštva

Borba protiv siromaštva među starijim osobama s ciljem njegovog iskorjenjivanja predstavlja temeljni cilj Međunarodnog akcionog plana o starenju. Iako se pažnja na globalnom odnedavno aktivnije fokusira na ciljeve i politike koje se odnose na iskorjenjivanje siromaštva, u mnogim je zemljama prisutna tendencija da se iz ovih programa i politika isključuju starije osobe. U područjima gdje je siromaštvo endemsko, osobe koje cijeli život prožive u siromaštvu se često u starosti suočavaju s još težim stanjem siromaštva.

Kada se govori o ženama, institucionalne predrasude u sistemima socijalne zaštite, posebice onim koji se temelje na povijesti neprekidane radne aktivnosti dodatno doprinose feminizaciji siromaštva kao problema. Neravnopravnost i disparitet među spolovima u smislu udjela u ekonomskoj moći, nejednakoj distribuciji rada za koji se ne dobiva naknada između žena i muškaraca, nedostatka tehnološke i finansijske podrške poduzetništvu žena, nejednakog pristupa i kontrole nad kapitalom, posebice zemljištem i kreditima, te pristupa tržištu rada, kao

i sve štetne tradicionalne i običajne prakse postupanja su ograničile ekonomsko osnaživanje žena i dodatno pogoršale feminizaciju siromaštva. U brojnim su društvima domaćinstva u kojima je glava domaćinstva žena, uključujući razvedene, rastavljene i neudate žene te udovice u posebnom riziku od siromaštva. Za rješavanje problema feminizacije siromaštva, posebice među starijim ženama su potrebne posebne mjere socijalne zaštite.

U većem riziku od siromaštva su i starije osobe s invaliditetom su u većem riziku od siromaštva negoli starije osobe bez invaliditeta, dijelom zbog diskriminacije na radnome mjestu, uključujući i diskriminaciju od strane poslodavca te neprilagođenosti radnih mjesta njihovim potrebama.

Cilj 1: Smanjenje siromaštva među starijim osobama

Aktivnosti

- Do 2015 smanjiti udio osoba koje žive u ekstremnom siromaštvu;
- Uključiti starije osobe u politike i programe namijenjene postizanju zacrtanih ciljeva koji se odnose na smanjenje siromaštva;
- Promovirati i unapređivati jednak pristup zapošljavanju i mogućnostima generiranja prihoda, kreditima, tržištima i sredstvima za starije osobe;
- Osigurati da se u strategijama iskorjenjivanja siromaštva i programima za njihovu implementaciju u obzir uzmu posebne potrebe starijih žena, najstarijih starih osoba, starih osoba s invaliditetom i onih koje žive same;
- Razviti, na odgovarajući način i na odgovarajućim nivoima, pokazatelje siromaštva koji u obzir uzimaju dobno i rodno osjetljivih pokazatelja siromaštva kao ključnih instrumenata u identificiranju potreba siromašnih starijih žena i poticati na korištenje postojećih pokazatelja siromaštva na način koji omogućava analizu prema dobnim skupinama i spolu;
- Podržati inovativne programe namijenjene osnaživanju starijih osoba, posebice žena, kako bi se povećao njihov doprinos u i korist od nastojanja na planu razvoja namijenjenih iskorjenjivanju siromaštva;
- Unaprijediti međunarodnu saradnju kako bi se osigurala podrška nastojanjima država da iskorijene siromaštvo, u skladu s međunarodno dogovorenim ciljevima, a kako bi se ostvarila održiva socijalna i ekonomska podrška starijim osobama;
- Jačanje kapaciteta zemalja u razvoju za uklanjanje prepreka koje sprečavaju njihovo sudjelovanje u ekonomiji kojom dominira globalizacija, kako bi se pomoglo njihovim nastojanjima na iskorjenjivanju siromaštva, posebno među starijim osobama.

Tema 7: Sigurnost prihoda, socijalna zaštita/socijalna sigurnost i prevencija siromaštva

Sigurnost prihoda i mjere socijalne zaštite/socijalne sigurnosti, bez obzira radi li se o onima koje se temelje na doprinosima ili ne, uključuju neformalne jednako kao i visoko strukturirane sheme. One predstavljaju dio temelja ekonomskog prosperiteta i socijalne kohezije.

Globalizacija, programi strukturnog prilagođavanja, fiskalna ograničenja i rastuća populacija starijih osoba se često percipiraju kao dodatni pritisak na formalne sistema socijalne zaštite/socijalne sigurnosti. Od izuzetne važnosti u osiguravanju adekvatne sigurnosti prihoda je njihova održivost. U zemljama u razvoju u kojima je obuhvat službenih sistema socijalne zaštite/socijalne sigurnosti ograničen, populacija je podložna i osjetljiva na tržišne šokove i pojedinačne nesreće koji ugrožavaju neformalnu podršku koju pruža porodica. U zemljama čije su ekonomije u tranziciji, ekonomske su pretvorbe osiromašile cijele kategorije stanovništva, posebice starije osobe te mnoge porodice s djecom. U tim je zemljama hiperinflacija gotovo u cijelosti obezvrijedila penzije, invalidnine, zdravstvene beneficije i štednju.

Razrješavanje problema feminizacije siromaštva, posebice među starijim ženama zahtijeva uvođenje odgovarajućih mjera.

Cilj 1: Promoviranje programa kojima se svim radnicima omogućava osnovna socijalna zaštita/socijalna sigurnost, uključujući, gdje je to moguće primijeniti, penzije, invalidsko osiguranje i zdravstvenu zaštitu.

Aktivnosti

- Kreiranje i implementiranje politika koje za cilj imaju osiguravanje adekvatne ekonomske i socijalne zaštite za sve osobe tokom starosti;
- Nastojati u sistemima socijalne zaštite/socijalne sigurnosti osigurati ravnopravnost spolova;
- Osigurati, tamo gdje je to primjenjivo, da sistemi socijalne zaštite/socijalne sigurnosti obuhvaćaju rastući udio formalne i neformalne radne populacije;
- Razmotriti inovativne programe socijalne zaštite/socijalne sigurnosti za osobe koje rade u neformalnom sektoru;
- Uvesti programe koji promoviraju zapošljavanje starijih radnika s nezadovoljavajućim kvalifikacijama čime im se osigurava pristup sistemima socijalne zaštite/socijalne sigurnosti;
- Težiti osiguravanju integriteta, održivosti, solventnosti i transparentnosti shema penzijskog osiguranja, te gdje je to adekvatno, invalidskog osiguranja;

- Uspostaviti regulatorni okvir za privatno i dodatno penzijsko osiguranje i, gdje je to primjenjivo, invalidsko osiguranje;
- Osigurati starijim osobama savjetodavne usluge u svim domenama socijalne zaštite/socijalne sigurnosti.

Cilj 2: Dostatan minimalni prihod za sve starije osobe, pri čemu se posebna pažnja treba posvetiti socijalno i ekonomski ugroženim grupama.

Aktivnosti

- Razmotriti, u slučajevima gdje je to primjenjivo, mogućnosti uvođenja sistema penzija koji se ne zasniva na doprinosima te sistemq beneficija za osobe s invaliditetom;
- Organizirati, pod hitno, tamo gdje oni još ne postoje, sisteme socijalne zaštite/ socijalne sigurnosti kako bi se starijim osobama koje nemaju drugih izvora prihoda, a od kojih su većina žene – posebice one koje žive same i koje su najizloženije siromaštvu, osigurao minimalni prihod;
- Pri svakoj reformi sistema penzionog i invalidskog osiguranja, ovisno od slučaja, u obzir uzeti životni standard starijih osoba;
- Poduzeti mjere kako bi se neutralizirali efekti hiperinflacije na, ovisno od slučaja, penzijsko i invalidsko osiguranje te štednju;
- Pozvati međunarodne organizacije, a posebno međunarodne finansijske institucije, da u skladu sa svojim mandatima, zemljama u razvoju i svim zemljama u potrebi pomognu u njihovim nastojanjima da postignu osnovnu socijalnu zaštitu, posebno za starije osobe.

Tema 8: Vanredne situacije

U urgentnim situacijama kakve su prirodne katastrofe i druge, u humanitarnom smislu urgentne situacije, posebno su ugrožene starije osobe, te bi ih kao takve trebalo i identificirati, jer se mogu naći izolirani od svojih porodica i prijatelja, a možda i biti manje u mogućnosti da nađu hranu i sklonište. Mogu se jednako tako naći i u situaciji da su pozvani da preuzmu uloge primarnih skrbnika. Vlade i humanitarne agencije bi u obzir trebali uzeti da starije osobe mogu dati pozitivan doprinos u izlaženju na kraj sa vanrednim situacijama kao podrška u rehabilitaciji i obnovi.

Cilj 1: Starije osobe će imati jednak pristup hrani, skloništu i medicinskoj zaštiti i drugim uslugama tokom i nakon trajanja prirodnih nepogoda i katastrofa te drugih vanrednih situacija.

Aktivnosti

- Poduzeti konkretne mjere kako bi se starije osobe zaštitile i kako bi im se pomoglo u situacijama poput oružanih sukoba i okupacije strane sile, uključujući i osiguravanje usluga fizičke i mentalne rehabilitacije za one koji u ovakvim situacijama zadobiju tjelesna oštećenja.
- Pozvati vlade da u skladu s rezolucijama Generalne skupštine štite, pomažu i osiguraju humanitarnu pomoć starijim osobama u situacijama kada su interno raseljeni;
- Locirati i identificirati starije osobe u vanrednim situacijama i osigurati da u izvještaje o procjeni potreba budu uključene i njihove potrebe i doprinos;
- Podizati svijest među osobljem humanitarnih agencija o fizičkim i zdravstvenim problemima karakterističnim za starije osobe i o načinima na koje se podrška ostvarenju osnovnih potreba može prilagoditi njihovim zahtjevima;
- Nastojati osigurati dostupnost odgovarajućih službi i usluga, te osigurati da starijim osobama budu fizički dostupne te da starije osobe budu uključene u planiranje i pružanje usluga na način na koji je to najprimjerenije;
- Uzeti u obzir da je starijim izbjeglicama iz drugačijeg kulturnog miljea koje stare u novom i nepoznatom okruženju često posebno potrebna dodatna podrška i mreže socijalne sigurnosti kako bi im se osigurao fizički pristup takvim uslugama;
- U planovima za pomoć u vanrednim situacijama eksplicitno navesti, i izraditi nacionalne smjernice za pomoć starijim osobama, uključujući i spremnost za reagiranje u katastrofama, obuku humanitarnih djelatnika i dostupnosti službi i dobara;
- Pomoći starijim osobama u ponovnom uspostavljanju porodičnih i društvenih veza i pomoći u razrješavanju problema posttraumatskog stresa;
- Nakon katastrofa uspostaviti mehanizme koji za cilj imaju prevenirati ciljano i finansijsko iskorištavanje starijih osoba od prevaranata koji koriste njihovu situaciju;
- Podizati svijest i starije osobe zaštititi od fizičkog, psihičkog, seksualnog ili finansijskog zlostavljanja u vanrednim situacijama, pri čemu posebnu pažnju treba posvetiti specifičnim rizicima kojima su izložene žene;
- Poticati ciljanu inkluziju starijih izbjeglica u sve aspekte planiranja i implementacije programa, između ostalog, kroz pomoć aktivnim osobama na planu samopodrške te podrškom kvalitetnijim inicijativama skrbi za veoma stare osobe;

- Unaprijediti međunarodnu saradnju, uključujući i podjelu tereta pružanja i koordiniranja humanitarne pomoći zemljama pogođenim prirodnim katastrofama i drugim vanrednim situacijama koje zahtijevaju humanitarnu pomoć, kao i onima upravo izašlim iz sukoba na načine koji će podržavati oporavak i dugoročni razvoj.

Cilj 2: Unapređenje doprinosa starijih osoba ponovnom uspostavljanju i obnovi zajednica, te ponovnoj izgradnji društvene osnove nakon vanrednih situacija.

Aktivnosti

- Uključiti starije osobe u osiguranje programa pomoći i obnove u zajednici, između ostalog i putem identificiranja i pomoći ugroženim starijim osobama;
- U obzir uzeti liderski potencijal starijih osoba u okviru porodice i zajednice, u domeni obrazovanja, komunikacija i rješavanja sukoba;
- Pomoći starijim osobama u ponovnom ostvarivanju ekonomske samodostatnosti, kroz projekte obnove koji uključuju generiranje prihoda, obrazovne i programe obuke te radne aktivnosti, uzimajući pri tome u obzir posebne potrebe starijih žena;
- Osigurati pravnu pomoć i informacije starijim osobama u situacijama raseljavanja i lišavanja posjeda nad zemljištem i drugim proizvodnim i osobnim sredstvima;
- Posvećivanje posebne pažnje starijim osobama u programima i paketima humanitarne pomoći u slučajevima prirodnih katastrofa i drugih vanrednih situacija;
- Dijeliti i primjenjivati, već prema potrebi praktična iskustva odnosno primjere u kojima se u periodu nakon vanrednih situacija uspješno koristio doprinos starijih osoba;

B. Prioritetno usmjerenje II: Produženje zdravlja i blagostanja u starijoj dobi

Dobro zdravlje ključno je bogatstvo svake osobe. Isto tako, visok ukupan nivo zdravlja populacije od vitalnog je značaja za ekonomski rast i razvoj društava. U svim pogodnostima zdrave dugovječnosti još uvijek ne učestvuje cijelokupno čovječanstvo, što dokazuje činjenica da se cijeli niz zemalja, a posebno zemalja u razvoju i određenih populacijskih grupa, još uvijek suočavaju s visokim stopama morbiditeta i mortaliteta u svim životnim dobima.

Starije osobe imaju puno pravo na ostvarivanje pristupa preventivnoj i kurativnoj njezi, uključujući i rehabilitaciju i zaštitu seksualnog zdravlja. Cjelovit pristup zdravstvenoj zaštiti i uslugama za starije osobe, koji podrazumijeva prevenciju bolesti, podrazumijeva i potrebu da se spozna da aktivnosti promoviranja zdravlja i prevencije oboljenja kroz cijeli život trebaju biti usredsređene i na održavanje neovisnosti o drugima, prevenciju i odgađanje bolesti i tretman invaliditeta, kao i na poboljšanje kvaliteta života kod starijih osoba koje već pate od invalidnosti. Zdravstvena zaštita i usluge trebaju sadržavati neophodnu obuku osoblja i ustanove koje će zadovoljavati specijalne potrebe starije populacije.

Svjetska zdravstvena organizacija definira zdravlje kao stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo kao odsustvo bolesti i tjelesnih nedostataka. Da bi se došlo do starosti u dobrom zdravlju i blagostanju potrebno je ulagati individualne napore kroz cijeli život i živjeti u sredini u kojoj takvi napori mogu uspjeti. Odgovornost na pojedincima je da vode zdrav stil života; odgovornost na vlastima je da stvaraju povoljnu sredinu koja omogućava produženje zdravlja i blagostanja i u starijoj životnoj dobi. Kako iz humanitarnih tako i iz ekonomskih razloga, neophodno je starijim osobama osigurati isti pristup preventivnoj i kurativnoj njezi i rehabilitaciji kao što je to slučaj i sa drugim dobnim skupinama. Istovremeno, moraju biti na raspolaganju i zdravstvene usluge osmišljene za zadovoljavanje posebnih potreba starije populacije, uzimajući u obzir uvođenje gerijatrijske medicine u relevantne univerzitetske nastavne planove i programe odnosno u sisteme zdravstvene zaštite. Pored vlasti postoje i drugi važni akteri, naročito nevladine organizacije i obitelji, koji pružaju potporu za osobe u vođenju zdravog stila života dok se pri tome blisko saraduje s vlastima u stvaranju povoljne sredine.

Epidemiološka tranzicija je sada u toku u svim regijama svijeta, što ukazuje na to da umjesto ranije prevladavajućih infektivnih i parazitskih oboljenja sada prevladavaju hronična i degenerativna oboljenja. Mnoge zemlje u razvoju i zemlje čija su gospodarstva u tranziciji suočavaju se međutim s dvostrukim teretom borbe protiv novonastalih i ponovno nastalih zaraznih bolesti, poput HIV-a/AIDSa, tu-

berkuloze i malarije, uporedo sa sve većom prijetnjom od nezaraznih bolesti. Sve veća potreba za njegovom i liječenjem starijeg stanovništva iziskuje adekvatne politike. Nepostojanje takvih politika može izazvati velika povećanja troškova. Politikama kojima se pospješuje zdravlje tokom cijelog života, koje uključuju promoviranje zdravlja i prevenciju oboljenja, pomoćnu tehnologiju, rehabilitativnu zdravstvenu skrb te, kada je posebno naznačeno, i usluge mentalnog zdravlja, promoviranje zdravih stilova života i stvaranje povoljnih životnih sredina, mogu se umanjiti stupnjevi onesposobljenosti i invalidnosti povezani sa starijom životnom dobi i može se utjecati na ostvarivanje ušteda u budžetu.

Tema 1: Promoviranje zdravlja i blagostanja tokom cijelog života

Promoviranjem zdravlja, osobe se podstiču na praćenje i poboljšanje vlastitog zdravlja. Osnovne strategije za promoviranje zdravlja utvrđene su Povelji o promoviranju zdravlja iz Ottawe (iz 1986. godine). Ciljevi produženja zdravog životnog vijeka, poboljšanja kvaliteta života za sve, umanjena stopa mortaliteta i morbiditeta, te povećanja očekivane dužine životnog vijeka utvrđene su na Međunarodnoj konferenciji o populaciji i razvoju (1994. godine). Ovi ciljevi mogu se na efikasniji način postizati putem realiziranja aktivnosti koje je preporučila Svjetska zdravstvena organizacija u cilju poboljšanja kako javnog zdravlja, tako i pristupa adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti.

Aktivnosti na promoviranju zdravlja i ostvarivanju jednakog pristupa starijih osoba zdravstvenoj zaštiti i uslugama, u koje se ubraja i prevencija oboljenja kroz cijeli život, predstavljaju temelj zdravog starenja. Cjeloživotna perspektiva iziskuje da se shvati potreba za usmjeravanjem aktivnosti promoviranja zdravlja i prevencije oboljenja na održavanje neovisnosti o drugim osobama, prevenciju i odgađanje bolesti i invalidnosti i na omogućavanje liječenja, kao i na poboljšanje funkcioniranja i kvaliteta života starijih osoba koje već pate od određenih vidova onesposobljenosti i invalidnosti.

Za održavanje i poboljšanje zdravstvenog stanja potrebno je nešto više od samih konkretnih aktivnosti za ostvarivanje utjecaja na zdravlje osoba. Na zdravlje u velikoj mjeri utječu okolišne, ekonomske i socijalne odrednice, u koje se ubrajaju fizički okoliš, geografija, obrazovanje, zanimanje, dohodak, socijalni status, socijalna potpora, kultura i rod. Rezultat poboljšanja ekonomskog i socijalnog stanja starijih osoba predstavljat će i poboljšanje u njihovom zdravlju. Unatoč poboljšanjima u zakonodavstvu i pružanju usluga, jednake mogućnosti za žene tokom cijelog života još uvijek se ne ostvaruju u mnogim oblastima. Za žene je cjeloživotni pristup blagostanju u starijoj životnoj dobi od posebnog značaja, budući da se one suočavaju s različitim poteškoćama tokom cijelog života uz kumulativne posljedice po svoje socijalno, ekonomsko, fizičko i psihičko blagostanje u njihovoj kasnijoj životnoj dobi.

Djeca i starije osobe su u većoj mjeri osjetljivi na različite vidove zagađenja okoliša od osoba u srednjoj životnoj dobi i postoji veća vjerojatnoća da će na njih nepovoljno djelovati čak i najniži stepen zagađenosti. Zdravstvena stanja koja nastaju kao posljedica zagađenja okoliša umanjuju produktivnost i utječu na kvalitet života osoba što su osobe starije. Neuhranjenost i nekvalitetna ishrana takođe izlažu starije osobe nerazmjernoj opasnosti i mogu negativno utjecati na njihovo zdravlje i vitalnost. Vodeći uzroci bolesti, invaliditeta i mortaliteta kod starijih osoba mogu se ublažiti putem mjera za promoviranje zdravlja i prevenciju oboljenja koje se između ostalog usredsređuju na poboljšanu prehranu, povećanu fizičku aktivnost i prestanak pušenja.

Cilj 1: Smanjenje kumulativnih posljedica izazvanih faktorima koji povećavaju rizik od pojave bolesti i uslijed toga od pojave eventualne ovisnosti o pomoći drugih osoba u starijoj životnoj dobi.

Aktivnosti

- Dati prioritet politikama iskorjenjivanja siromaštva kako bi se, između ostalog, poboljšalo zdravstveno stanje starijih osoba, naročito onih siromašnih i marginaliziranih;
- Prema potrebi, osigurati uvjete kojima se omogućuje obiteljima i zajednicama da pružaju skrb i zaštitu starijim osobama;
- Postaviti ciljeve, konkretno rodno specifične ciljeve, radi poboljšanja zdravstvenog stanja starijih osoba te umanjena invalidnosti i mortaliteta;
- Utvrditi i obraditi glavne okolišne i društveno-ekonomske faktore koji doprinose pojavi oboljenja i invalidnosti u kasnijem životnom dobu;
- Usredsrediti se na najznačajnije poznate rizike koji proizlaze iz nezdravog načina ishrane, fizičke neaktivnosti i drugih nezdravih načina ponašanja, poput pušenja i neumjerenog uživanja alkohola, prilikom promoviranja zdravlja, zdravstvenog obrazovanja, politikâ prevencije i kampanjâ informiranja;
- Poduzimati sveobuhvatne mjere za sprečavanje neumjerenog uživanja alkohola, smanjenje upotrebe duhanskih proizvoda i pasivnog izlaganja duhanskom dimu prilikom promoviranja prestanka korištenja duhana u svim životnim dobima;
- Ustanoviti i provoditi pravne i administrativne mjere i organizirati javno informiranje i promoviranje zdravlja, uključujući i kampanje za smanjenje izloženosti zagađivačima okoliša od djetinstva i kasnije tokom cijelog života;
- Promovirati sigurno korištenje svih lijekova i minimizirati zloupotrebu lijekova prepisanih na recepte putem regulatornih i edukativnih mjera uz učešće industrije i profesionalnih sektora koji su angažirani.

Cilj 2: Razvoj politika za sprečavanje pojave lošeg zdravlja među starijim osobama.

Aktivnosti

- Osmisliti rane intervencije za sprečavanje ili odgađanje nastupanja bolesti i invalidnosti;
- Promovirati programe imunizacije odraslih kao jednu od mjera prevencije;
- Osigurati da programi rodno specifične primarne prevencije i skrininga budu raspoloživi i dostupni starijim osobama;
- Osigurati obuku i podsticaje za zdravstvene stručnjake, stručnjake socijalne službe i socijalne zaštite kako bi savjetovali i usmjeravali osobe koje ulaze u stariju životnu dob u vezi s vođenjem zdravih stilova života i samopomoći;
- Posvetiti pažnju opasnostima od društvene izolacije i duševne bolesti i umanjiti rizik koje ove opasnosti predstavljaju po zdravlje starijih osoba pružanjem potpore osnaživanju zajednice i skupinama za pružanje uzajamne pomoći, uključujući programe međusobnog pomaganja starijih osoba jednih drugima na terenu i uzajamnog posjećivanja u susjedstvu kao i pomaganjem aktivnog učešća starijih osoba u dobrovoljnim aktivnostima;
- Promovirati učešće starijih osoba u građanskom društvu i u kulturi kao jednu od strategija za suzbijanje socijalne izolacije i za pružanje potpore osnaživanju;
- Rigorozno provoditi i pojačavati, tamo gdje je to moguće primijeniti, domaće i međunarodne standarde sigurnosti koji imaju za cilj prevenciju povreda u svim životnim dobima;
- Sprečavati pojavu slučajnih povreda razvijanjem boljeg razumijevanja njihovih uzroka i poduzimanjem mjera za pružanje zaštite pješacima, provedbom programa za sprečavanje padova, minimiziranjem opasnosti, uključujući opasnost od požara u domovima starijih osoba, i davanjem savjeta vezanih za sigurnost starijih osoba;
- Izraditi statističke indikatore na svim nivoima o najčešćim bolestima kod starijih osoba kako bi se usmjeravale politike čiji je cilj sprečavanje opasnosti od dalje pojave oboljenja u ovoj starosnoj skupini;
- Podsticati starije osobe da vode i usvajaju aktivan i zdrav stil života, koji podrazumijeva fizičku aktivnost i sport.

Cilj 3: Pristup hrani i adekvatnoj prehrani za sve starije osobe.

Aktivnosti

- Promovirati ravnopravan pristup čistoj vodi i sigurnoj hrani za starije osobe;

- Postići sigurnost hrane na način da se osigura sigurna i prehrambeno adekvatna zalih hrane kako na domaćem tako i na međunarodnom nivou. U tom pogledu, osigurati da hrana i lijekovi ne budu korišteni kao sredstva za politički pritisak;
- Promovirati cijeloživotnu zdravu i adekvatnu prehranu od ranog djetinstva, uz posvećivanje posebne pažnje osiguravanju zadovoljenja specifičnih prehrambenih potreba muškaraca i žena kroz cijeli tok života;
- Podsticati uravnoteženu ishranu kako bi se pribavila adekvatna energija i spriječilo pomanjkanje makro- i mikro-nutrijenata, što je po mogućnosti zasnovano na lokalnim namirnicama kroz, između ostalog, razvoj nacionalnih prehrambenih ciljeva;
- Posvetiti posebnu pažnju nedostacima hranjivih materija i s njima povezanim oboljenjima prilikom osmišljavanja i realizacije programa za promoviranje zdravlja i prevencije oboljenja kod starijih osoba;
- Educirati starije osobe i širu javnost kao i neformalne njegovatelje o specifičnim prehrambenim potrebama starijih osoba, što podrazumijeva i educiranje o adekvatnom unosu vode, kalorija, proteina, vitamina i minerala;
- Promovirati dostupne zubarske usluge kako bi se spriječili i tretirali poremećaji koji mogu ometati hranjenje i izazvati pothranjenost;
- Uvrstiti specifične prehrambene potrebe starijih osoba u nastavne planove i programe u programima obuke za sve radnike i stručnjake iz zdravstvene i relevantne njegovateljske struke;
- Osigurati odgovarajuće i adekvatno pribavljanje dostupne prehrane i prehrambenih namirnica za starije osobe u bolnicama i drugim ustanovama za njegu.

Tema 2: Univerzalan i ravnopravan pristup uslugama zdravstvene zaštite

Ulaganje u zdravstvenu zaštitu i rehabilitaciju za starije osobe produžuje godine tokom kojih su starije osobe zdrave i aktivne. Krajnji cilj predstavlja cjeloviti dijapazon aktivnosti na osiguranju skrbi koje se kreću od rasponu od promoviranja zdravlja i prevencije oboljenja do pružanja primarne zdravstvene zaštite, tretmana akutne skrbi, rehabilitacije, skrbi zajednice u pogledu hroničnih zdravstvenih problema, fizičke i mentalne rehabilitacije za starije osobe uključujući i starije osobe s invalidnošću kao i palijativne njege [8](#) za starije osobe koje pate od bolnih ili neizlječivih oboljenja odnosno bolesti. Potrebno je da djelotvorna skrb za starije osobe integrira fizičke, mentalne, socijalne i okolišne faktore.

Primarna zdravstvena zaštita je neophodna zdravstvena zaštita zasnovana na praktičnim, naučnim i društveno prihvatljivim metodama i tehnologijama koje su učinjene univerzalno dostupnim za osobe i obitelji u zajednici putem njihove

vog punog učešća i po cijeni čije zadržavanje zajednica i država mogu priuštiti u svakoj fazi svog razvoja, u duhu oslanjanja na vlastite snage i samoodređenja. Starije osobe mogu se suočiti s finansijskim, fizičkim, psihološkim i pravnim zaprekama za zdravstvene usluge. Takođe se mogu susresti i sa starosnom diskriminacijom i diskriminacijom po osnovu invalidnosti koja je povezana sa starošću u pružanju usluga zbog toga što može vladati mišljenje da njihovo liječenje ima manju važnost od liječenja mlađih osoba.

Shvatamo ozbiljnost problema javnog zdravlja koji pogađaju mnoge zemlje u razvoju i najnerazvijenije zemlje, naročito probleme koji proizlaze iz HIV-a/ AIDS-a, tuberkuloze, malarije i drugih epidemija. Naglašavamo da je potrebno da *Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine* Svjetske trgovinske organizacije postane sastavni dio šireg državnog i međunarodnog djelovanja u cilju rješavanja ovih problema.

Zaštita intelektualne svojine od značaja je za razvoj novih lijekova. Takođe shvatamo zabrinutost u vezi s njenim učinkom na cijene. Slažemo se da Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine ne sprečava, niti treba da sprečava, države članice da poduzimaju mjere u cilju zaštite javnog zdravlja. Shodno tome, iako ponavljamo našu opredijeljenost za poštivanje Sporazuma, potvrđujemo da se Sporazum može i treba tumačiti i provoditi na način na koji se podržavaju prava vlada država da štite javno zdravlje i da naročito promoviraju dostupnost lijekova za sve osobe.

Vlade imaju primarnu odgovornost za utvrđivanje i praćenje standarda zdravstvene zaštite, kao i za pružanje zdravstvene zaštite za sve osobe. Partnerstva među vladama, građanskim društvom, te nevladinim organizacijama i organizacijama iz društvene zajednice, kao i privatnim sektorom, predstavljaju značajne doprinose uslugama i skrbi za starije osobe. No, od ključnog je značaja da se shvati da usluge koje pružaju obitelji i zajednice ne mogu biti zamjena za efikasan sistem javnog zdravstva.

Cilj 1: Eliminacija društveno-ekonomskih nejednakosti zasnovanih na starosnoj dobi, rodu i po svim drugim osnovama, kao što su npr. jezičke barijere, s ciljem da se osigura da starije osobe dobiju univerzalan i ravnopravan pristup zdravstvenoj zaštiti.

Aktivnosti

- Poduzimati mjere za osiguranje ravnopravne raspodjele zdravstvenih i rehabilitacionih resursa starijim osobama i naročito za poboljšanje pristupa ovim resursima za starije osobe koje su siromašne i promovirati raspodjelu ovih resursa u područjima u kojima je pružanje usluga oslabljeno, poput ruralnih i

udaljenih područja, kao i prihvatljiv pristup esencijalnim lijekovima i drugim terapijskim mjerama;

- Promovirati ravnopravan pristup skrbi za starije osobe koje su siromašne, kao i za one koje žive u ruralnim ili udaljenim područjima, između ostalog, putem umanjena ili eliminiranja korisničkih naknada, pružanjem programa osiguranja i drugih mjera finansijske podrške;
- Promovirati prihvatljivog pristup esencijalnim lijekovima i drugim terapijskim mjerama;
- Educirati i osnaživati starije osobe u pogledu efikasnog korištenja i odabira zdravstvenih i rehabilitacionih usluga;
- Ispunjavati međunarodne obaveze kako bi se osigurao pristup za starije osobe primarnoj zdravstvenoj zaštiti bez diskriminacije po osnovu starosti odnosno bez drugih oblika diskriminacije;
- Poboľjšati pristup starijih osoba primarnoj zdravstvenoj zaštiti i poduzeti korake u cilju eliminacije diskriminacije u pogledu zdravstvene zaštite po osnovu starosne dobi i drugih oblika diskriminacije;
- Koristiti tehnologiju poput telemedicine, tamo gdje je ta tehnologija na raspolaganju, kao i učenja na daljinu kako bi se umanjila geografska i logistička ograničenja pristupa zdravstvenoj zaštiti u ruralnim područjima.

Cilj 2: Razvoj i jačanje usluga primarne zdravstvene zaštite radi zadovoljavanja potreba starijih osoba i promoviranja njihovog uključenja u proces.

Aktivnosti

- Poduzimati mjere za osiguranje univerzalnog i ravnopravnog pristupa primarnoj zdravstvenoj zaštiti i utvrđivati zdravstvene programe zajednice za starije osobe;
- Pomagati lokalnim zajednicama u pružanju usluga zdravstvene pomoći starijim osobama;
- Uključiti tradicionalnu medicinu u programe primarne zdravstvene zaštite tamo gdje je to potrebno i korisno;
- Obučavati radnike iz sistema primarne zdravstvene zaštite i socijalne radnike o osnovama gerontologije i gerijatrije;
- Podsticati na svim nivoima rješenja i podsticaje za mobiliziranje komercijalnih poduzeća, naročito farmaceutskih poduzeća da investiraju u istraživanja čiji je cilj pronalaženje lijekova koji mogu biti dostupni po pristupačnim cijenama za bolesti koje naročito pogađaju starije osobe u zemljama u razvoju i pozvati Svjetsku zdravstvenu organizaciju da razmotri mogućnost poboljšanja partnerstava između javnog i privatnog sektora u oblasti zdravstvenih istraživanja.

Cilj 3: Razvoj cjelovitog dijapazona aktivnosti zdravstvene zaštite radi zadovoljavanja potreba starijih osoba.

Aktivnosti

- Razviti regulatorne mehanizme na odgovarajućim nivoima kako bi se ustanovili podesni standardi zdravstvene zaštite i rehabilitacije za starije osobe;
- Provoditi strategije razvoja zajednice kojima se utvrđuju polazne vrijednosti za jednu sistematsku procjenu potreba radi planiranja, izvršenja i evaluacije lokalno zasnovanih zdravstvenih programa. Polazne vrijednosti bi trebale sadržavati doprinose starijih osoba;
- Poboľjšati koordinaciju primarne zdravstvene zaštite, dugoročne skrbi i socijalnih službi kao i drugih službi u zajednici;
- Pomagati u pružanju palijativne njege i integraciji palijativne njege u integralni sistem zdravstvene zaštite. U tom smislu, izraditi standarde za obuku i palijativnu njegu i podsticati multidisciplinarnu pristupe za sve davaoce usluga palijativne njege;
- Promovirati uspostavu i koordinaciju cjelovitog raspona usluga u cjelovitom dijapazonu aktivnosti zaštite, uključujući prevenciju i promoviranje primarne skrbi, akutne skrbi, rehabilitacije, dugoročne i palijativne njege, tako da se resursi mogu raspoređivati fleksibilno za zadovoljavanje varijabilnih i promjenjivih zdravstvenih potreba starijih osoba;
- Razviti specijalizirane gerontološke službe i poboljšati koordinaciju njihovih aktivnosti sa službama primarne zdravstvene zaštite i socijalne zaštite.

Cilj 4: Uključivanje starijih osoba u razvoj i jačanje službi primarne i dugoročne skrbi.

Aktivnosti

- Uključiti starije osobe u planiranje, provedbu i evaluaciju programa socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i rehabilitacije;
- Podsticati davaoce usluga zdravstvene i socijalne zaštite da u cijelosti uključe starije osobe u proces donošenja odluka u vezi s njihovom zaštitom;
- Promovirati samopomoć kod starijih osoba i maksimizirati njihove snage i sposobnosti unutar zdravstvenih i socijalnih službi;
- Integrirati potrebe i predodžbe starijih osoba u oblikovanje zdravstvene politike.

Tema 3: Starije osobe i HIV/AIDS

Dijagnosticiranje HIV-a/AIDS-a među starijim osobama otežano je zbog toga što se simptomi infekcije mogu zamijeniti s drugim sindromima imunodeficijencije koji se inače javljaju kod starijih osoba. Starije osobe mogu se suočavati s povećanim rizikom od HIV infekcije jednostavno zato što u pravilu nisu obuhvaćeni kampanjama javnog informiranja i stoga nemaju koristi od edukacije o tome na koji način se mogu zaštititi.

Cilj 1: Poboljšanje procjene utjecaja HIV-a/AIDS-a na zdravlje starijih osoba, bilo kod onih osoba koje su inficirane ili kod onih osoba koje su njegovatelji inficiranih ili preživjelih članova obitelji.

Aktivnosti

- Osigurati i proširiti sakupljanje podataka o HIV-u/AIDS-u kako bi se omogućila procjena mjere u kojoj se HIV/AIDS infekcije javljaju kod starijih osoba;
- Posvetiti posebnu pažnju starijim njegovateljima pacijenata koji boluju od HIV-a/AIDS-a, što uključuje prikupljanje kako kvantitativnih tako i kvalitativnih podataka o zdravstvenom stanju i potrebama starijih njegovatelja.

Cilj 2: Pribavljanje adekvatnih informacija, obuka za stjecanje vještina njegovanja, tretmana, medicinske pomoći i socijalne potpore starijim osobama koje žive s HIV-om/AIDS-om i njihovim njegovateljima.

Aktivnosti

- Prema potrebi revidirati strategije javnog zdravlja i prevencije kako bi se iskazala lokalna epidemiologija. Informacije o prevenciji i rizicima koji za opću populaciju nastaju od HIV-a/AIDS-a trebaju zadovoljavati potrebe starijih osoba;
- Realizirati obuku za starije njegovatelje kako bi im se pomoglo da pružaju efikasnu njegu, a pri tome minimizirao mogući negativan utjecaj na vlastito zdravlje i blagostanje njegovatelja;
- Osigurati da se u strategijama realiziranja tretmana i pomoći u slučajevima AIDS-a prepoznaju potrebe starijih osoba koje su zaražene HIV-om odnosno AIDS-om.

Cilj 3: Poboljšanje i priznavanje doprinosa starijih osoba u razvoju njihove uloge u svojstvu njegovatelja djece s hroničnim oboljenjima, uključujući i HIV/AIDS, kao i uloge zamjenskih roditelja.

Aktivnosti

- Preispitati ekonomski utjecaj HIV-a/AIDS-a na starije osobe, naročito u njihovoj ulozi njegovatelja, u skladu s dogovorenim u Deklaraciji o obavezama u vezi sa HIV-om/AIDS-om; 9
- Uvesti politike za pružanje naturalne pomoći, zdravstvene zaštite i kredita starijim njegovateljima kako bi im se pomoglo da zadovolje potrebe djece i unuka u skladu s Milenijumskom deklaracijom; 10
- Njegovati saradnju između vladinih agencija i nevladinih organizacija koje rade s djecom, omladinom i starijim osobama po pitanjima HIV-a/AIDS-a;
- Podsticati elaboraciju studija kako bi se bolje shvatio i naglasio doprinos starijih osoba u društveno-ekonomskom razvoju u svim zemljama, a naročito u onim zemljama koje su ozbiljno pogođene HIV-om/AIDS-om, te vršiti što širu diseminaciju nalaza dobivenih iz takvih studija.

Tema 4: Obuka davalaca usluga njege i zdravstvenih stručnjaka

U cijelom svijetu postoji hitna potreba za širenjem edukacijskih mogućnosti u oblasti gerijatrije i gerontologije za sve zdravstvene stručnjake koji rade sa starijim osobama i za širenjem obrazovnih programa o zdravlju i starijim osobama za stručnjake u sektoru socijalne službe. Neformalni njegovatelji takođe trebaju ostvarivati pristup informacijama i osnovnoj obuci na temu njege starijih osoba.

Cilj 1: Davanje poboljšanih informacija i obuka za zdravstvene stručnjake i para-stručnjake o potrebama starijih osoba.

Aktivnosti

- Pokretati i promovirati edukaciju i programe obuke za zdravstvene stručnjake, stručnjake za socijalnu zaštitu i neformalne davatelje usluga njege u službama za starije osobe i za negu starijih osoba, kao i za gerontologiju i gerijatriju, te u tim naporima pružati podršku svim zemljama, naročito zemljama u razvoju;
- Osigurati stručnjacima za zdravstvenu zaštitu i socijalnu zaštitu programe stalnog obrazovanja, s ciljem ostvarivanja integriranog pristupa zdravlju, blagostanju i njezi starijih osoba, kao i socijalnim i psihološkim aspektima starenja;
- Proširiti stručno obrazovanje u oblasti gerontologije i gerijatrije, uključujući obrazovanje putem ulaganja specijalnih napora za proširenje upisa studenata na odsjeke za gerijatriju i gerontologiju.

Tema 5: Potrebe za mentalnim zdravljem kod starijih osoba

U cijelom svijetu problemi mentalnog zdravlja su vodeći uzrok invalidnosti i oslabljenog kvaliteta života. Problemi mentalnog zdravlja očigledno nisu neizbježni rezultat starenja, ali se može očekivati značajan porast u broju starijih osoba s duševnim bolestima uslijed starenja stanovništva. Različiti gubici i životne promjene često mogu dovesti do čitavog niza poremećaja mentalnog zdravlja, koji, ukoliko se ispravno ne dijagnosticiraju, mogu dovesti do neodgovarajućeg liječenja, ili odsustva liječenja, odnosno klinički nepotrebne institucionalizacije.

U strategije za savladavanje takvih bolesti ubrajaju se liječenje, psihološka pomoć, programi kognitivne obuke, obuka za njegovateljske članove obitelji i njegovateljsko osoblje i specifične strukture stacionarne skrbi za hospitalizirane pacijente.

Cilj 1: Razvoj sveobuhvatnih usluga mentalne zdravstvene zaštite počevši od prevencije do ranog interveniranja, pružanje usluga liječenja i upravljanje problemima mentalnog zdravlja kod starijih osoba.

Aktivnosti

- Razviti i provesti državne i lokalne strategije osmišljene radi poboljšanja prevencije, pravodobnog otkrivanja i tretmana mentalnih bolesti u starijoj životnoj dobi, uključujući dijagnostičke procedure, odgovarajuće liječenje, psihoterapiju i edukaciju namijenjenu stručnjacima i neformalnim njegovateljima;
- Prema potrebi razviti efikasne strategije za poboljšanje nivoa kvalitetnog ocjenjivanja i dijagnosticiranja Alzheimerove bolesti i srodnih poremećaja u ranoj fazi razvoja bolesti. Istraživanje o ovim poremećajima potrebno je provesti na multidisciplinarnom osnovu kojim se zadovoljavaju potrebe pacijenata, zdravstvenih stručnjaka i njegovatelja;
- Omogućiti programe za pomoć osobama s Alzheimerovom bolešću i mentalnim oboljenjima nastalim iz drugih izvora demencije, kako bi im se omogućilo da žive kod kuće što je duže moguće a s ciljem da se ogovori na njihove zdravstvene potrebe;
- Razviti programe za potporu samopomoći i pružiti produženu njegu, zamjenu i odmor za pacijente, obitelji i druge njegovatelje;
- Razviti programe psihosocijalne terapije kako bi se pomoglo u reintegraciji pacijenata otpuštenih iz bolnica;
- Razviti cjeloviti dijapazon usluga u zajednici radi prevencije nepotrebne hospitalizacije;

- Uspostaviti službe i ustanove koje pružaju sigurnost i tretman i koje promoviraju osobno dostojanstvo radi zadovoljenja potreba starijih osoba koje pate od duševnih poremećaja;
- Promovirati informiranje javnosti o simptomima, tretmanu, posljedicama i prognozi mentalnih oboljenja;
- Pružati usluge mentalnog zdravlja za starije osobe koje borave u ustanovama za dugotrajnu skrb;
- Realizirati trajnu obuku za zdravstvene stručnjake u otkrivanju i procjeni svih mentalnih poremećaja i depresije.

Tema 6: Starije osobe i invalidnost

Pojava tjelesnih oštećenja i invalidnosti povećavaju se sa starošću. Starije su žene posebno sklone invalidnosti u starijoj životnoj dobi zbog, između ostalog, rodni razlika u očekivanoj dužini života i sklonosti obolijevanju te rodne neravnopravnosti tokom cijelog životnog vijeka.

Posljedice tjelesnih oštećenja i invalidnosti često se pogoršavaju negativnim stereotipima o osobama s različitim vidovima invaliditeta, što može dovesti do smanjenih očekivanja u pogledu njihovih sposobnosti, te do socijalnih politika koje im ne omogućuju da dostignu svoj puni potencijal.

Omogućavanje intervencija i stvaranje životnih sredina koje pogoduju svim starijim osobama od suštinskog su značaja za unapređenje neovisnosti o drugim osobama i za osnaživanje starijih osoba s invaliditetom, kako bi u punoj mjeri sudjelovale u svim aspektima društvenog života. Starenje osoba s kognitivnim invaliditetom predstavlja faktor koji je potrebno uzeti u obzir prilikom procesa planiranja i donošenja odluka.

Cilj 1: Održavanje maksimalne funkcionalne sposobnosti tokom cijelog životnog vijeka i promoviranje cjelovitog učešća u društvenom životu starijih osoba s invaliditetom.

Aktivnosti

- Pobrinuti se da u planovima agencija za državne politike i programsku koordinaciju koje se bave invaliditetom bude sadržana pažnja posvećena pitanjima koja se odnose na starije osobe s invaliditetom;
- Prema potrebi razviti rodno i starosno senzitivne državne i lokalne politike, zakonodavstvo, planove i programe za tretman i prevenciju invalidnosti, uzimajući pri tom u obzir zdravstvene, okolišne i socijalne faktore;
- Pružati usluge fizičke i psihičke rehabilitacije za starije osobe s invaliditetom;

- Razviti programe pod okriljem zajednice za realiziranje edukacije o uzrocima invaliditeta i informiranje o tome na koji se način vrši prevencija ovih uzroka odnosno kako je s njima potrebno postupati kroz cijeli životni vijek;
- Uspostaviti standarde i sredine prilagođene životnoj dobi s ciljem da se pomogne u prevenciji pojave ili pogoršavanja invalidnosti;
- Podsticati razvoj mogućnosti smještaja za starije osobe s invaliditetom čime se umanjuju prepreke koje stoje na putu neovisnosti odnosno čime se pospješuje neovisnost starijih osoba o drugim osobama, kao i to da se starijim osobama, po mogućnosti, stavljaju na raspolaganje javni prostori, transportne i druge usluge, kao i komercijalne prostorije i usluge koje inače koristi i šira javnost;
- Podsticati realizaciju rehabilitacije te odgovarajućih tehnologija njege i pomoći za starije osobe s invaliditetom radi ispunjavanja njihovih potreba za uslugama, potporom i punom integracijom u društvo;
- U skladu s važećim međunarodnim pravom, u što se ubrajaju i potpisani međunarodni sporazumi, promovirati za sve osobe, bez diskriminacije, uključujući i najugroženije sektore stanovništva, dostupnost farmaceutskih i medicinskih tehnologija, kao i njihovu finansijsku pristupačnost za sve, uključujući i skupine u nepovoljnom položaju;
- Podsticati i potpomagati uspostavu organizacija za samopomoć starijih osoba s invaliditetom i njihovih njegovatelja;
- Podsticati prijemčivost poslodavaca prema starijim osobama s invaliditetom koje ostaju produktivne i sposobne za plaćeni ili volonterski rad.

C. Prioritetno usmjerenje III: Osiguravanje pozitivnih okruženja koja pogoduju starijim osobama

Promoviranje sredine koja omogućava socijalni razvoj bilo je jedan od centralnih ciljeva usuglašanih na Svjetskom samitu za socijalni razvoj. Opredjeljenje za ispunjenje ovog cilja obnovljeno je i ojačano na 24. specijalnom zasjedanju Generalne skupštine o socijalnom razvoju. Ovakvo opredjeljenje sadržavalo je suštinske okvirne uvjete kao što su, na primjer: participatorni, transparentni i odgovorni politički sistemi, kao i dobro upravljanje na državnom i međunarodnom nivou, kako je utvrđeno u Milenijumskoj deklaraciji; priznavanje univerzalne, nedjeljive, uzajamno ovisne i uzajamno povezane prirode svih ljudskih prava; poboljšana vanjska pomoć državama u razvoju putem službene razvojne pomoći i oslobađanja od duga; priznavanje značajne interakcije između okolišnih, ekonomskih i socijalnih politika; poboljšani pristup za zemlje u razvoju i zemlje čija gospodarstva se nalaze u tranziciji ka tipovima tržišta kakva postoje u razvijenim zemljama; i smanjenje negativnog utjecaja međunarodnih finansijskih previranja. Realizacija ovih i drugih aspekata pozitivnih okruženja koja pogoduju starijim osobama kao i ekonomski rast i socijalni razvoj kojem ove sredine doprinose omogućit će postizanje ciljeva i politika koje su usuglašene u sadašnjem Međunarodnom akcionom planu.

Mobilizacija domaćih i međunarodnih resursa za socijalni razvoj najbitnija je komponenta provedbe Međunarodnog akcionog plana o starenju iz 2002. Od 1982. godine, reforme za unapređenje efikasnog i učinkovitog korištenja postojećih resursa privlači sve veću pažnju. Međutim, neadekvatno stvaranje i prikupljanje prihoda države, udruženo sa novim izazovima u pogledu socijalnih službi i sistema socijalne zaštite koji proizlaze iz demografskih promjena i drugih faktora, ugrožavaju finansiranje socijalnih službi i sistema socijalne zaštite u velikom broju zemalja. Postoji takođe i veće prihvatanje mišljenja da je sve veći teret zaduživanja s kojim se suočava većina zaduženih zemalja u razvoju neodrživ i predstavlja jednu od glavnih prepreka za postizanje napretka u održivom razvoju orijentiranom na ljude i smanjenje siromaštva. Za mnoge zemlje u razvoju, kao i zemlje čija su gospodarstva u razvoju, prekomjerno servisiranje duga oštro je ograničilo njihovu sposobnost da unapređuju socijalni razvoj i pružaju osnovne usluge.

Konstatiramo sa zabrinutošću trenutne procjene dramatičnih manjkova resursa koji su potrebi za postizanje međunarodno usuglašanih ciljeva razvoja, uključujući i ciljeve sadržane u Milenijumskoj deklaraciji. Postizanje međunarodno usuglašanih ciljeva razvoja, uključujući i one sadržane u Milenijumskoj deklaraciji, zahtijeva novo partnerstvo između razvijenih i zemalja u

razvoju. Obavezujemo se na donošenje zdravih politika, dobro upravljanje na svim nivoima i na vladavinu prava. Takođe se obavezujemo na mobiliziranje domaćih resursa, privlačenje međunarodnih tokova, promoviranje međunarodne trgovine kao pokretača razvoja, povećavanje međunarodne finansijske i tehničke saradnje u pravcu razvoja, održivo finansiranje duga i oslobađanje od vanjskog duga kao i poboljšanje koherentnosti i konzistentnosti međunarodnog monetarnog, finansijskog i trgovinskog sistema.

Obaveze preuzete u cilju jačanja politika i programa kako bi se stvorila uključiva, kohezivna društva za sve osobe – žene i muškarce, djecu, omladinu i starije osobe – takođe su od ključnog značaja. Bez obzira na to u kakvim se okolnostima nalaze starije osobe, sve osobe imaju pravo na život u okruženju koje pospješuje njihove mogućnosti. Premda je nekim starijim osobama potreban viši nivo fizičke podrške i njege, većina starijih osoba spremne su i sposobne da nastave s aktivnim i produktivnim načinom življenja, uključujući i onaj putem dobrovoljnih aktivnosti. Potrebne su politike kojima se osnažuju starije osobe i podržava se njihov doprinos društvu. To podrazumijeva i pristup osnovnim uslugama poput čiste vode i adekvatne ishrane. Za to su takođe potrebne i politike kojima se istovremeno jačaju kako cijeloživotni razvoj tako i neovisnost o drugima i kojima se daje podrška socijalnim institucijama na osnovu načela reciprociteta i međuzavisnosti. Vlasti moraju odigrati centralnu ulogu u formuliranju i provedbi politika kojima se njeguje pozitivno okruženje, a da se pritom za tu svrhu angažiraju i građansko društvo i same starije osobe.

Tema 1: Stambeni prostor i životna sredina

Stambeni prostor i životna sredina su posebno važni za starije osobe, što uključuje i faktore kao što su: pristupačnost i sigurnost; finansijsko opterećenje izazvano vođenjem domaćinstva; i značajna emotivna i psihološka sigurnost prebivališta. Uočeno je da dobar stambeni prostor može unaprijediti dobro zdravlje i blagostanje. Takođe je važno da tamo gdje je to moguće starijim osobama bude osiguran adekvatan izbor mjesta življenja, kao faktor koji je potrebno ugraditi u politike i programe.

U zemljama u razvoju, ali i u nekim zemljama čija se gospodarstva nalaze u tranziciji, rapidno demografsko starenje odvija se u kontekstu nastavljenе urbanizacije dok sve većem broju osoba koje stare u urbanim područjima nedostaje finansijski dostupan stambeni prostor i usluge. Istovremeno, veliki broj osoba stare u izolaciji u ruralnim područjima, umjesto u tradicionalnim okruženjima proširene obitelji. Ostavljene da žive u samoći, ove osobe često nemaju adekvatne sisteme transporta i pomoći.

U razvijenim zemljama, izgrađene sredine i adekvatan transport za starije osobe sve više postaju razlog za zabrinutost. Stambena naselja su u pravilu projektirana za mlade obitelji koje raspolažu vlastitim transportnim sredstvima. Transport je problematičan u ruralnim područjima zato što se sa starenjem starije osobe sve više oslanjaju na javni prijevoz, a javni prijevoz je u ruralnim područjima često neadekvatan. Pored toga, neke starije osobe mogu nastaviti da žive u kućama koje nisu u mogućnosti samostalno da održavaju, nakon što su se njihova djeca odselila ili nakon smrti supružnika.

Cilj 1: Promoviranje “starenja u vlastitom domu” unutar zajednice vodeći računa o individualnim sklonostima i finansijski dostupnim mogućnostima stambenog prostora za starije osobe.

Aktivnosti

- Promovirati razvoj starosno integriranih zajednica;
- Koordinirati multisektorske napore radi podrške nastavku integracije starijih osoba s njihovim obiteljima i zajednicama;
- Podsticati ulaganja u lokalnu infrastrukturu, kao što je transport, zdravstvo, sanitacija i sigurnost, namijenjenu za podršku višegeneracijskim zajednicama;
- Uvesti politike i podržavati inicijative kojima se olakšava ostvarivanje pristupa dobrima i uslugama za starije osobe;
- Unaprijediti pravičnu dodjelu javnog stambenog prostora za starije osobe;
- Povezati finansijski dostupan stambeni prostor sa uslugama socijalne podrške kako bi se osigurala integracija uređenja životnog prostora, dugoročne njege i mogućnosti za socijalnu interakciju;
- Podsticati stambeno projektiranje koje je prilagođeno i dostupno osobama u starijoj dobi, te osigurati jednostavan pristup javnim objektima i prostorima;
- Osigurati za starije osobe, njihove obitelji i njegovatelje pravovremeno informiranje i savjetovanje o mogućnostima smještaja u njima dostupnim stambenim prostorima;
- Osigurati da se kod osiguranja stambenog prostora za starije osobe na odgovarajući način uzimaju u obzir i njihove potrebe za njegom kao i kulturne potrebe;
- Promovirati širenje cjelovitog dijapazona stambenih mogućnosti za starije osobe.

Cilj 2: Poboljšanje stambenog i okolišnog projektiranja radi unapređenja neovisnog življenja uzimanjem u obzir potreba starijih osoba, a naročito starijih osoba s različitim stepenima invaliditeta.

Aktivnosti

- Pobrnuti se da novi urbani prostori budu oslobođeni od prepreka za mobilnost i ostvarivanje pristupa;
- Promoviranje upotrebe tehnologije i usluga rehabilitacije namijenjenih za podršku neovisnom življenju;
- Zadovoljiti potrebe za zajedničkim učešćem i višegeneracijskim zajedničkim životom putem namjenskog projektiranja stambenog i javnog prostora;
- Pomagati starijim osobama u oslobađanju njihovih domova od prepreka koje stoje na putu mobilnosti i ostvarivanja pristupa.

Cilj 3: Poboljšana raspoloživost fizički i finansijski pristupačnih transportnih sredstava za starije osobe.

Aktivnosti

- Poboljšati raspoloživost efikasnih usluga javnog prijevoza u ruralnim i urbanim područjima;
- Pomagati rast kako javnih tako i privatnih alternativnih oblika transporta u urbanim područjima, kao što su na primjer poslovi i usluge u neposrednom susjedstvu;
- Podsticati obuku i ocjenjivanje starijih vozača, projektiranje sigurnijih cesta i razvoj novih vrsta vozila koja odgovaraju potrebama starijih osoba i osoba s invaliditetom.

Tema 2: Briga i podrška za njegovatelje

Pružanje njege onima kojima je to potrebno, bilo da se radi o njezi od strane starijih osoba ili njezi za starije osobe, uglavnom se obavlja pok okriljem obitelji ili zajednice, naročito u zemljama u razvoju. Porodice i zajednice takođe igraju ulogu u prevenciji, njezi, podršci i tretmanu osoba pogođenih HIV-om/AIDS-om. U slučaju kada su njegovatelji starije osobe, potrebno im je osigurati pomoć; a u slučaju kada su starije osobe primatelji njege postoji potreba da se uspostave i ojačaju ljudski potencijali te zdravstvena i socijalna infrastruktura kao imperativ za efikasnu realizaciju usluga prevencije, tretmana, njege i podrške. Ovaj sistem njegovanja potrebno je jačati i učvrstiti javnim politikama budući da udio populacije kojoj je potrebna takva skrb raste.

Čak i u zemljama s dobro razvijenim formalnim politikama skrbi, međugeneracijske veze i reciprocitet omogućuju da veći dio skrbi ostaje i dalje neformalan. Neformalna skrb ima komplementaran karakter i ne zamjenjuje stručnu skrb. Starenje u zajednici osobe predstavlja idealno rješenje u svim zemljama. No, u mnogim zemljama obiteljska skrb bez kompenzacije za njegovatelje stvara nova ekonomska i socijalna opterećenja. Sada se priznaju i troškovi za žene koje konkretno nastavljaju s pružanjem većine neformalne skrbi. Njegovateljice trpe finansijske sankcije niskog nivoa penzionih doprinosa zbog svoje odsutnosti s tržišta rada, unaprijed donesenih odluka o unapređenjima i nižeg iznosa prihoda. One isto tako plaćaju i fizičku i emocionalnu cijenu stresa uzrokovanog balansiranjem radnih obaveza i obaveza u domaćinstvima. Stanje je osobito zahtjevno za žene koje imaju obje odgovornosti, odgovornost za djecu i odgovornost za njegovanje starijih osoba.

U mnogim dijelovima svijeta, a posebno u Africi, HIV/AIDS pandemija prisilila je starije žene, koje već žive u otežanim okolnostima, da preuzmu dodatni teret zbrinjavanja djece i unučadi s HIV-om/AIDS-om i unučadi čiji su roditelji preminuli od AIDS-a. U vrijeme kada je normalnije da odrasla djeca brinu o svojim ostarjelim roditeljima, mnoge starije osobe neočekivano su se našle u situaciji odgovornosti za zbrinjavanje nemoćne djece ili sa zadatkom da sami postanu jedini roditelji svojoj unučadi.

U protekle dvije decenije, skrb u okrilju zajednice i starenje u vlastitim domovima postali su cilj politike mnogih vlada. Ponekad je argumentacija koja stoji iza toga finansijska, zato što se, na osnovu pretpostavke da će sama obitelji realizirati najveći dio skrbi, očekuje da će skrb pod okriljem zajednice koštati manje od rezidencijalne skrbi. Bez adekvatne pomoći obiteljski njegovatelji mogu biti preopterećeni. Pored toga, formalnim sistemima skrbi pod okriljem zajednice, čak i tamo gdje ovakvi sistemi postoje, često nedostaju dovoljni kapaciteti jer raspoložu slabim resursima i loše su koordinirani. Shodno tome, rezidencijalna skrb mogla bi biti najpoželjnija opcija, bilo sa stanovišta nemoćne starije osobe, bilo sa stanovišta njegovatelja. U pogledu ovog niza pitanja, poželjan je cjeloviti dijapazon finansijski dostupnih opcija skrbi, od onih obiteljskog do onih institucionalnog karaktera. Na koncu, učešće starijih osoba u procjeni vlastitih potreba i praćenju realizacije usluga od ključnog je značaja za odlučivanje o tome koja opcija će biti najučinkovitija.

Cilj 1: Pružanje cjelovitog dijapazona njege i usluga za starije osobe iz različitih izvora i podrška za njegovatelje.

Aktivnosti

- Poduzeti mjere za realiziranje skrbi pod okriljem zajednice i pružanje potpore za skrb pod okriljem obitelji;
- Poboljšanje kvaliteta skrbi i pristupa dugoročnoj skrbi pod okriljem zajednice za starije osobe koje žive same, s ciljem da se proširi njihov kapacitet za življenje neovisno o drugima kao eventualna alternativa za hospitalizaciju i smještaj u staračkim domovima tj. njegovalistima za starije osobe;
- Pomagati njegovateljima putem obuke, informiranja, psiholoških, ekonomskih, socijalnih i zakonodavnih mehanizama;
- Poduzeti mjere s ciljem da se osigura pružanje pomoći starijim osobama u slučajevima kada neformalna podrška nije raspoloživa, izgubljena je, ili nije poželjna;
- Potpomagati uporedna istraživanja u vezi sa sistemima skrbi u različitim kulturama i ambijentima;
- Pripremiti i provesti strategije za zadovoljavanje posebnih potreba starijih njegovatelja za osobe s kognitivnim invaliditetom;
- Uspostaviti i primijeniti standarde i mehanizme za osiguranje kvaliteta skrbi u ambijentima formalne skrbi;
- Razviti sisteme za socijalnu podršku, kako formalne tako i neformalne, s ciljem poboljšanja mogućnosti da obitelji vode brigu o starijim osobama unutar obitelji, uključujući konkretno pružanje dugoročne potpore i usluga za sve veći broj nemoćnih starijih osoba;
- Putem odgovarajućih mjera pospješiti oslanjanje na vlastite snage kod starijih žena i muškaraca i stvoriti uvjete kojima se unapređuje kvalitet življenja i omogućuje im se da rade i žive neovisno o drugima u vlastitim zajednicama koliko god je to moguće i poželjno;
- Promovirati realiziranje skrbi pod okriljem zajednice i pružanje potpore realizaciji skrbi pod okriljem obitelji, uzimajući u obzir ravnomjernu raspodjelu skrbičkih odgovornosti između žena i muškaraca mjerama za bolje usklađivanje radnog i obiteljskog života.

Cilj 2: Potpora za preuzimanje uloge njegovatelja od strane starijih osoba, posebice starijih žena.

Aktivnosti

- Podsticati pružanje socijalne potpore, u koju se ubrajaju i usluge zamjene i odmora skrbnika/negovatelja, savjetovanja i informiranja kako za starije njegovatelje tako i za obitelji koje se nalaze pod njihovom skrbi/njegovom;

- Utvrditi na koji način se u realiziranju aktivnosti njegovanja može pomagati starijim osobama, naročito starijim ženama, i rješavati njihove specifične socijalne, ekonomske i psihološke potrebe;
- Učvrstiti pozitivnu ulogu djedova i baka u podizanju unučadi;
- Voditi računa o sve većem broju starijih njegovatelja u planovima za pružanje usluga.

Tema 3: Zapostavljanje, zlostavljanje i nasilje

Zapostavljanje, zlostavljanje i nasilje nad starijim osobama poprima veliki broj oblika -- fizički, psihološki, emocionalni, finansijski – i javlja se u svim socijalnim, ekonomskim, etničkim i geografskim sferama. Proces starenja nosi sa sobom umanjenu sposobnost zacjeljivanja, tako da se može dogoditi da se starije žrtve zlostavljanja od traume nikada u cijelosti ne oporave fizički odnosno emocionalno. Djelovanje traume može se pogoršati zbog toga što sram i strah uzrokuju nedostatak volje da se potraži pomoć. Zajednice moraju saradivati na prevenciji zlostavljanja, prevare potrošača i kriminala nad starijim osobama. Stručnjaci trebaju prepoznati rizik od potencijalnog zapostavljanja, zlostavljanja ili nasilja od strane formalnih i neformalnih njegovatelja, kako kod kuće tako i u zajednici, ali i u institucionalnim ambijentima.

Starije žene suočavaju se sa rizikom fizičkog i psihološkog zlostavljanja zbog diskriminatornih društvenih stavova i neostvarivanja ljudskih prava žena. Neke od štetnih tradicionalnih i običajnih praksi dovode do zloupotrebe i nasilja usmjerenog protiv starijih žena, što se često pogoršava zbog siromaštva i nepostojanja pristupa mehanizmima i sredstvima pravne zaštite.

Siromaštvo žena izravno se odnosi na odsustvo ekonomskih mogućnosti i autonomije, nedostatak pristupa ekonomskim resursima, uključujući i kredite, vlasništvo nad zemljištem i nasljedstvo, nepostojanje pristupa obrazovanju i uslugama potpore kao i njihovo minimalno učešće u procesu donošenja odluka. Siromaštvo takođe može prisiliti žene da budu u situacijama u kojima su izložene seksualnoj eksploataciji.

Cilj 1: Eliminacija svih vidova zapostavljanja, zlostavljanja i nasilja starijih osoba.

Aktivnosti

- Senzibilirati stručnjake i educirati širu javnost, korištenjem medija i drugih kampanja za podizanje svijesti, o temi zlostavljanja starijih i različitim karakteristikama i uzrocima zlostavljanja;

- Ukinuti rituale udovištva koji su štetni po zdravlje i blagostanje žena;
- Donijeti zakone i jačati pravne napore za eliminaciju zlostavljanja starijih;
- Eliminirati štetne tradicionalne prakse u koje su uključene starije osobe;
- Podsticati saradnju između vlasti i građanskog društva, kao i nevladinih organizacija, na rješavanju problema zlostavljanja starijih putem, između ostalog, pokretanja inicijativa zajednice;
- Minimizirati rizike kod starijih žena za pojavu svih oblika zapostavljenosti, zlostavljanja i nasilja, poboljšanim podizanjem svijesti kod javnosti i zaštitom starijih žena od takvog zapostavljanja, zlostavljanja i nasilja, naročito u vanrednim okolnostima;
- Podsticati na provođenje daljih istraživanja i studija uzroka, prirode, razmjera, ozbiljnosti i posljedica svih oblika nasilja nad starijim ženama i muškarcima i široka diseminacija nalaza takvih istraživanja i studija.

Cilj 2: Osnivanje službi za pomoć u rješavanju slučajeva zlostavljanja starijih osoba.

Aktivnosti

- Uspostaviti službe za žrtve zlostavljanja i mehanizme za rehabilitaciju zlostavljača;
- Podsticati zdravstvene stručnjake i stručnjake socijalnih službi kao i širu javnost da prijavljuju slučajeve u kojima postoji sumnja o zlostavljanju starijih osoba;
- Podsticati zdravstvene stručnjake i stručnjake socijalnih službi da informiraju starije osobe za koje se sumnja da su pretrpjeli zlostavljanje o vidovima zaštite i potpore koji se mogu pružiti;
- Uvrstiti bavljenje slučajevima zlostavljanja starijih u programe za obuku ljudi iz njegovateljskih profesija;
- Uspostaviti programe informiranja radi educiranja starijih osoba o fenomenu prevare potrošača.

Tema 4: Predodžba povezana uz fenomen starenja

Pozitivno mišljenje o starenju sastavni je aspekt Međunarodnog akcionog plana iz 2002. Priznavanje autoriteta, mudrosti, dostojanstva i odmjerenosti koja dolazi sa životnom dobi ispunjenom iskustvom uobičajeno je obilježje poštovanja koje se iskazuje prema starima kroz historiju. Ove vrijednosti često su zanemarivane u nekim društvima i starije osobe su nesrazmjerno prikazane kao opterećenje za ekonomiju, sa svojim eskalirajućim potrebama za zdravstvenim i pomoćnim uslugama. Premda zdravo starenje prirodno predstavlja sve važnije pitanje za starije osobe, usmjerenost javnosti na obim i troškove zdravstvene zaštite, penzija i

drugih usluga ponekad su doprinosili stvaranju negativne predodžbe o fenomenu starenja. Predodžba o starijim osobama kao privlačnim, različitim i kreativnim pojedincima koji daju značajan doprinos trebala bi se izboriti za pažnju javnosti. Starije žene naročito su pogođene pogrešnim i negativnim stereotipima: umjesto da budu prikazane na načine kojima se iskazuje njihov doprinos, prednosti, snalažljivost i čovječnost, one se često prikazuju kao slabe i ovisne. Na taj način pojačavaju se prakse isključivosti na lokalnom i nacionalnom nivou.

Cilj 1: Poboljšanje javnog priznavanja autoriteta, mudrosti, produktivnosti i drugih značajnih doprinosa starijih osoba.

Aktivnosti

- Razviti i na širokom osnovu promovirati okvir politike u kojem postoji individualna i kolektivna odgovornost za priznavanje minulih i sadašnjih doprinosa starijih osoba, nastojeći da se suprotstavimo apriori stvorenim predrasudama i mitovima te da se, shodno tome, starije osobe tretiraju s poštovanjem i zahvalnošću, dostojanstvom i senzibilitetom;
- Podsticati masovne medije da promoviraju predodžbe kojima se naglašava mudrost, prednosti, doprinos, hrabrost i snalažljivost starijih žena i muškaraca, uključujući i starije osobe s invaliditetom;
- Podsticati edukatore da prepoznaju i uvrste u svoje tečajeve doprinos koji daju osobe svih starosnih dobi, uključujući i starije osobe;
- Podsticati medije da se odmaknu od prikazivanja stereotipa i da istaknu punu raznolikost čovječanstva;
- Prepoznati medije kao glasnike promjena i nekoga ko može biti faktor usmjeravanja u pravcu promicanja uloge starijih osoba u strategijama razvoja, uključujući i ruralna područja;
- Omogućavati doprinos starijih žena i muškaraca u medijskom prezentiranju vlastitih aktivnosti i interesâ tih osoba;
- Podsticati medije kao i privatni i javni sektor da izbjegavaju starosnu diskriminaciju na radnom mjestu i da prikazuju pozitivnu predodžbu o starijim osobama;
- Promovirati pozitivnu predodžbu doprinosa koje starije žene ostvaruju u poboljšanju svog samopoštovanja.

III. Implementacija i praćenje

Prikaz

- Djelovanje države
- Međunarodno djelovanje
- Istraživanja
- Globalno praćenje, revidiranje i ažuriranje

Za implementaciju Međunarodnog akcionog plana o starenju iz 2002. godine, a kako bi se odgovorilo na demografske promjene koje predstoje ali i kako bi se mobilizirale vještine i energija starijih osoba će biti potrebna kontinuirana aktivnost na svim razinama. Kvalitetan odgovor na nove izazove zahtijevat će sistematsku evaluaciju. Pored ovoga je prisutna i značajna i stalna potreba za međunarodnom pomoći kako bi se zemljama u razvoju pomoglo u provođenju politika koje se odnose na starenje.

Implementacija Međunarodnog akcionog plana o starenju iz 2002. godine između ostalog zahtijeva i političku, ekonomsku, etičku i duhovnu viziju društvenog razvoja starijih osoba koja bi se temeljila na ljudskom dostojanstvu, ljudskim pravima, jednakosti, poštovanju, miru, demokratiji, uzajamnoj odgovornosti i saradnji te punom poštivanju različitih vjerskih i etičkih vrijednosti te kulturnog okruženja iz kojeg ove osobe potiču.

Djelovanje države

Primarna odgovornost za implementaciju općih preporuka danih u Međunarodnom akcionom planu iz 2002. godine leži na vladama. Prvi neophodan korak u uspješnoj implementaciji plana jeste ugrađivanje pitanja povezanih sa starenjem te interesa starijih osoba u nacionalne okvire razvoja i strategija namijenjene iskorjenjivanju siromaštva. Istovremeno će se provoditi programske inovacije, mobilizacija finansijskih resursa i razvoj neophodnih ljudskih resursa. U skladu s navedenim, napredak u implementaciji Plana bi trebao ovisiti o djelotvornom partnerstvu između vlada, svih dijelova civilnog društva i privatnog sektora kao i o pozitivnom okruženju koje se, između ostaloga, temelji na demokratiji, vladavini zakona, poštivanju svih ljudskih prava i temeljnih sloboda te dobroj upravi na svim nivoima uključujući i državni i međunarodni.

Nevladine organizacije imaju važnu ulogu u pružanju podrške vladama u implementaciji, evaluaciji i praćenju Međunarodnog akcionog plana iz 2002. godine. Trebalo bi uložiti napore na unapređenju institucionalnog praćenja Međunarodnog

akcionog plana, uključujući, gdje je to potrebno, uspostavu agencija koje se bave pitanjima starenja te državnih odbora. Državni odbori koji se bave pitanjima starenja čiji su članovi predstavnici relevantnih sektora civilnog društva, posebice organizacija koje okupljaju starije osobe, bi mogli dati izuzetno vrijedan doprinos te mogu poslužiti kao državni savjetodavni i mehanizmi koordinacije za pitanja starenja.

Ostali ključni elementi implementacije podrazumijevaju: djelotvorne organizacije koje okupljaju starije osobe; obrazovne i aktivnosti obuke i istraživanja koje se odnose na starenje; te prikupljanje i analizu podataka na državnoj razini, poput kompiliranja informacija koje se odnose na starosne i rodne aspekte potrebne za planiranje, praćenje i evaluaciju politika. Od izuzetne je važnosti i nezavisno i nepristrano praćenje napretka u implementaciji koje mogu provoditi nezavisne organizacije. Vlade, kao i civilno društvo mogu, kroz povećanje poticaja omogućiti i olakšati mobilizaciju resursa organizacija koje se zalažu za i pružaju podršku starijim osobama.

Međunarodno djelovanje

Svjetski smo da globalizacija i međusobna zavisnost, kroz trgovinu, ulaganja i tokove kapitala te napredak u tehnologijama, uključujući i one informacijske otvaraju nove mogućnosti rasta svjetske ekonomije i razvoja i unapređenja životnog standarda širom svijeta. Istovremeno se i dalje suočavamo s ozbiljnim izazovima koji uključuju velike finansijske krize, nesigurnost, siromaštvo, isključenost i nejednakost unutar i između društava. Zemlje u razvoju, a posebice one najmanje razvijene te neke od zemalja čije su privrede u tranziciji se suočavaju sa značajnim preprekama daljoj integraciji i punom sudjelovanju u globalnoj ekonomiji. Ukoliko se koristi od socijalnog i ekonomskog razvoja ne prošire na sve zemlje, sve veći broj ljudi u svim zemljama, pa čak i u cijelim regijama će u okvirima globalne ekonomije ostati marginaliziran. Kako bismo uklonili ove prepreke koje utječu i na ljude i na zemlje, i realizirali puni potencijal danih mogućnosti na korist svima moramo djelovati odmah.

Globalizacija nudi mogućnosti ali istovremeno postavlja i izazove. Zemlje u razvoju i zemlje čije su privrede u tranziciji se, u nastojanjima da na te mogućnosti i izazove odgovore, suočavaju s posebnim teškoćama. Globalizacija bi trebala biti potpuno inkluzivna i ujednačena, pa postoji snažna potreba za politikama i mjerama kako na nivou država tako i na međunarodnom nivou koje bi bile formulirane i implementirane uz puno i djelotvorno sudjelovanje zemalja u razvoju i u tranziciji, kako bi im se pomoglo da djelotvorno odgovore na ove izazove i mogućnosti.

Kako bi razvojne aktivnosti djelovale kao nadopuna nastojanja koje ulažu države, izuzetno je važno ostvariti kvalitetniju međunarodnu saradnju na podršci

zemljama u razvoju, najnerazvijenijim i zemalja čije su ekonomije u tranziciji u implementaciji Međunarodnog akcionog plana iz 2002., uzimajući pri tome u obzir važnost podrške i osiguravanja finansijske pomoći, između ostalog i putem: prepoznavanja urgentne potrebe da se unaprijedi koherentnost, upravljanje i distribuiranje, te dosljednost u međunarodnim monetarnim, finansijskim i trgovinskim sistemima. U tom smislu naglašavamo važnost poboljšavanja globalnog ekonomskog upravljanja i jačanja liderske uloge Ujedinjenih nacija u unapređenju razvoja. U istu bi se svrhu trebali ojačati i naponi koji se ulažu na razini država na unapređenju koordinacije među svim relevantnim ministarstvima i institucijama. Jednako bismo tako trebali potaknuti koordinaciju programa i politika međunarodnih institucija te njihovu koherentnost na operativnom i međunarodnom nivou, a u svrhu ostvarivanja razvojnih ciljeva - kontinuiran ekonomski rast, iskorjenjivanje siromaštva i održivi razvoj zacrtanih u Milenijumskoj deklaraciji. Uzimajući u obzir trenutna značajna nastojanja na reformi međunarodnih finansijskih struktura, koje će trebati održavati na transparentniji način i uz djelotvorno sudjelovanje zemalja u razvoju i onih u tranziciji. Jedan od glavnih ciljeva reforme je postizanje kvalitetnijeg finansiranja namijenjenog razvoju i iskorjenjivanju siromaštva. Naglašavamo i našu obavezu da podržimo razvoj kvalitetnih domaćih finansijskih sektora koji predstavljaju vitalni doprinos državnim nastojanjima u domeni razvoja, kao važne komponente međunarodne finansijske strukture koja osigurava podršku razvoju. Pozivamo na brzu i usklađenu akciju kojom bi se uspješno razriješili problemi dugovanja najnerazvijenijih, siromašnih i srednje siromašnih zemalja u razvoju na sveobuhvatan, ujednačen i na razvoj usmjeren trajan način kroz različite mjere na domaćem i međunarodnom planu kako bi se njihov dug učinio dugoročno održivim, uključujući, prema potrebi, postojeće logičke mehanizme smanjenja dugovanja kakvi su npr. pretvaranje dugovanja u projekte. Potvrđujući da će, ako se želi da i zemlje u razvoju postignu međunarodno dogovorene razvojne ciljeve, uključujući i one sadržane u Milenijumskoj deklaraciji, biti potrebno značajno povećanje službene pomoći namijenjene razvoju, kao i drugih resursa, pozivamo razvijene zemlje koje to još nisu učinile, da ulože konkretne napore na ostvarivanju cilja od 0.7 procenata bruto domaćeg proizvoda (BDP) izdvajanja za potrebe službene pomoći za razvoj namijenjene zemljama u razvoju i 0.15 posto BNP-a razvijenih zemalja namijenjenih najnerazvijenijim zemljama, kako bi se nastavio napredak postignut u osiguravanju da se službena pomoć za razvoj koristi djelotvorno, kao pomoć ostvarivanju razvojnih ciljeva.

Poboljšana i fokusirana međunarodna saradnja i djelotvorno ispunjavanje obaveza razvijenih zemalja i međunarodnih razvojnih agencija unaprijedit će i omogućiti implementaciju Međunarodnog akcionog plana. Pozivamo međunarodne finansijske institucije i regionalne razvojne banke da ispituju i prilagode svoju praksu davanja kredita i grantova kako bi se osiguralo da se kao razvojni resurs u obzir

uzmu starije osobe, te da se obuhvate politikama i projektima koji predstavljaju dio nastojanja da se pruži pomoć zemljama u razvoju i u tranziciji u implementaciji Međunarodnog akcionog plana iz 2002. godine.

Jednako je važna i obaveza fondova i programa Ujedinjenih nacija da osiguraju da se pitanje starenja ugradi u njihove programe i projekte, uključujući i one na nivou svake od zemalja pojedinačno. Od izuzetnog je značaja i podrška međunarodne zajednice i međunarodnih razvojnih agencija organizacijama koje posebno unapređuju obuku i izgradnju kapaciteta po pitanju starenja u zemljama u razvoju.

Ostali prioriteti u međunarodnoj saradnji trebali bi uključivati razmjenu iskustava i najboljih primjera iz prakse, istraživača i nalaza istraživanja te prikupljanje podataka koji će predstavljati osnovu u izradi politika i programa; kreiranje projekata namijenjenih generiranju prihoda i distribuciji informacija.

Koordinacioni odbor izvršnih direktora u sistemu Ujedinjenih nacija bi u svoju agendu trebali uključiti i sistemsku implementaciju Međunarodnog akcionog plana o starenju iz 2002. godine. Potrebno je održavati i ojačati fokalne tačke uspostavljene unutar sistema Ujedinjenih nacija u svrhu pripreme Svjetske skupštine o starenju. Trebalo bi poboljšati i institucionalne kapacitete sistema kako bi sistem mogao ispuniti svoje nadležnosti po pitanju implementacije ovog Plana.

Primarna aktivnost Odjela za ekonomske i socijalne poslove, kao fokalne tačke sistema Ujedinjenih nacija bit će da omogući i olakša te promovira Međunarodni akcioni plan o starenju iz 2002. godine, uključujući: izradu smjernica za utvrđivanje i implementaciju politika, zalaganje za uvođenje instrumenata namijenjenih ugrađivanju pitanja vezanih za starenje u razvojne planove i programe; angažman u dijalogu s civilnim društvom i privatnim sektorom, te razmjenu informacija.

Regionalne komisije Ujedinjenih nacija su odgovorne za prevođenje Međunarodnog akcionog plana o starenju iz 2002. godine, u vlastite regionalne akcione planove. One bi istovremeno, na zahtjev, trebale pružiti pomoć državnim institucijama u implementaciji i praćenju njihovih aktivnosti na planu starenja. Ekonomsko i socijalno vijeće bi u tom smislu trebalo ojačati kapacitete regionalnih komisija. Trebalo bi pružiti podršku regionalnim nevladinim organizacijama u njihovim nastojanjima da razviju mreže saradnje namijenjene promociji Međunarodnog akcionog plana.

Istraživanje

Potrebno je u svim zemljama, a posebice u zemljama u razvoju potaknuti i unaprijediti sveobuhvatna, diversificirana i specijalizirana istraživanja o starenju. Istraživanje, uključujući i prikupljanje podataka i analiza koji u obzir uzimaju spolnu i dobnu perspektivu osiguravaju kvalitetne temelje za izradu djelotvornih politika. Osnovni zadatak komponente Međunarodnog akcionog plana o starenju iz 2002. koja se odnosi na istraživanja je omogućiti, prema potrebama, implementaciju preporuka i aktivnosti definiranih u Međunarodnom akcionom planu. U identifikaciji pitanja koja se tek javljaju, kao i u usvajanju preporuka od nezamjenjivog je značaja dostupnost pouzdanih informacija. Za osiguravanje pravovremenog odgovora na planu politika neophodno je i kreiranje i korištenje, već prema slučaju, sveobuhvatnih i praktičnih instrumenata evaluacije kakvi su npr. osnovni indikatori.

Podršku odgovorima u formi politika koje se odnose na starenje ali i operativnom uspjehu Međunarodnog akcionog plana o starenju iz 2002. trebala bi predstavljati i međunarodna istraživanja o starenju koja bi mogla biti od pomoći u unapređenju međunarodne koordinacije istraživanja o starenju.

Globalno praćenje, revidiranje i ažuriranje

Sistematska evaluacija implementacije Međunarodnog akcionog plana o starenju je od esencijalne važnosti za uspjeh u poboljšanju kvalitete života starijih osoba. Vlade, u saradnji s drugim značajnim akterima mogu odlučiti o odgovarajućem obliku i načinima ove evaluacije. Od izuzetne bi pak vrijednosti bila razmjena rezultata ovih evaluacija između zemalja članica.

Za praćenje i evaluaciju implementacije Međunarodnog akcionog plana o starenju iz 2002. godine će biti zadužena Komisija za socijalni razvoj. Komisija bi svojim radom trebala obuhvatiti različite dimenzije demografskog starenja stanovništva sadržane u Međunarodnom akcionom planu. Ovi će pregledi i evaluacije biti od ključne važnosti za osiguravanje efikasnog praćenja i povratnih informacija Skupštini te bi o njihovim modalitetima trebalo odlučiti čim prije.